

PRILOG POZNAVANJU MOBILNOSTI STANOVNIŠTVA KOPRIVNICE DO POČETKA 17. STOLJEĆA

A CONTRIBUTION TO BETTER UNDERSTANDING OF POPULATION MOBILITY IN EARLY 17TH CENTURY KOPRIVNICA

Hrvoje Petrić

Zavod za hrvatsku povijest

Odsjek za povijest

Filozofski fakultet Zagreb

Primljeno: 17. 5. 2003.

Prihvaćeno: 23. 5. 2003.

Rad ima dvije pozitivne recenzije

This paper has two positive reviews

UDK/UDC 314 (497.5 Koprivnica) (091)

Izvorni znanstveni članak

Original scientific paper

Sažetak

Prema iznesenim podacima, vidi se da su postojale relativno brojne komunikacije Koprivničana do početka 17. stoljeća kako s okolnim gradskim naseljima, tako i s udaljenijim prostorima. To je do sada slabo istraživana tema pa ovaj tekst možemo smatrati samo uvidom u problematiku. Obradena su i doseljavanja na koprivničko područje, a posebna je pozornost posvećena studentima na europskim sveučilištima, migracijama izazvanim protuosmanskim ratovima i strahovima od Osmanlija. Obradena su hodočašća Koprivničanaca, ali i hodočašća iz drugih prostora u Koprivnicu i njenu okolicu. Također je dan pokušaj procjene broja stanovnika iz koje se vidi da je broj stanovnika grada najvjerojatnije rastao do otprilike sredine 15. stoljeća, a nakon toga uslijedilo je razdoblje kada je teкао uglavnom kontinuirani pad broja stanovnika koji je, čini se, svoju donju točku postigao krajem 16. i početkom 17. stoljeća. To pokazuje da je Koprivnica svoju veću i dugotrajniju gospodarsku te društvenu krizu počela proživljavati još u drugoj polovici 15. stoljeća, što znači da ona nije bila izazvana neposrednim napadima Osmanlija. Kasnija ratna djelovanja na dodiru dvaju imperija, habsburškog i osmanskog, imala su dodatne negativne, ali i neke pozitivne efekte za gospodarski i društveni razvoj grada Koprivnice, što je sve utjecalo na gibanje njenih stanovnika. Svi izneseni podaci upućuju na relativno veliku mobilnost dijela kasnosrednjovjekovnog građanstva i crkvenih osoba iz Koprivnice. O stanovništvu Koprivnice i njegovoj mobilnosti do početka 17. stoljeća moguće je govoriti samo na trenutačnom stupnju spoznaja historiografije i dostupnosti izvora.

Ključne riječi: stanovništvo, migracije, grad Koprivnica, broj stanovnika, hodočašća

Key words: population, migrations, town of Koprivnica, number of inhabitants, pilgrimage

Problematika mobilnosti gradskog stanovništva u kasnosrednjovjekovnoj i ranonovovjekovnoj Slavoniji (današnji prostor sjeverozapadne Hrvatske) nije u historiografiji u dovoljnoj mjeri istraživana. Zbog toga treba najprije napraviti istraživanja za pojedina gradska naselja. U ovom tekstu odlučio sam se za obradu stanovništva slobodnoga i kraljevskoga grada Koprivnice u Podravini, kao prilog poznavanju mobilnosti stanovništva kasnosrednjovjekovnih i ranonovovjekovnih gradova. Za kraj istraživanja uzeo sam početak 17. stoljeća jer su tada počele znatnije promjene u stanovništvu (čije zametke možemo tražiti još krajem 16. stoljeća). Istodobno je nastala i promijenjena etnokonfesionalna slika podravskog kraja, a time i grada Koprivnice. Budući da se ovim radom tek ulazi u problematiku koprivničkog stanovništva i njegove mobilnosti, smatram da ova obrada zahtijeva daljnja istraživanja i dopune te korekcije iznesenih rezultata.

Uvod - o postanku Koprivnice

Nastajanje srednjovjekovnih gradova bio je složeni proces u kojem su svakako ulogu imali migranti. Uz koloniste su važnu ulogu imali stvoreni gospodarski preduvjeti. Kao bitan faktor koji je utjecao na postanak grada javlja se trgovina.¹ Prostor na kojem je nastajao grad Koprivnica bio je smješten na križanju trgovačkih puteva. Jedan od njih je išao dolinom rijeke Drave i povezivao je zapadne i istočne prostore, a s njime se križao smjer kojim su komunicirala sjeverna i južna područja.² Čini se da je Koprivnica, kao i ostala slavonska gradska naselja, razvijala četiri osnovne funkcije: obrambenu, trgovačku, administrativnu i crkvenu.³

Postoji mogućnost da se na području Koprivnice nalazilo slavensko gradište iz kojeg je nastalo manje naselje.⁴ Na mađarskom prostoru otkriveni su obrasci koji se vjerojatno mogu primijeniti i na hrvatski prostor. Riječ je o organizaciji malih naselja s malim seoskim kućama četvrtastog oblika.⁵ Kako na koprivničkom području nemamo vezu antičkih i kasnijih gradova, moguće je da se Koprivnica razvila iz nedovoljno poznate organizacije seoskih naselja. Još nisu dovoljno poznate funkcije gradišta na prostoru današnje sjeverne Hrvatske, a moguće je da je Koprivnica imala ishodište u starijem gradištu, no potvrdu o tome mogla bi nam dati jedino arheološka istraživanja današnje užje jezgre Koprivnice.

Jezgru kasnijega gradskog naselja u Koprivnici najvjerojatnije su činili starosjedilačko naselje i naseobina kolonista (hospita). Rješenje za otkrivanje kolonizacijskog vala mora se potražiti izvan pisanih dokumenata. Otprije je uočeno, ponajprije u njemačkoj historiografiji da su trgovci u svom prodoru prema europskom istoku i jugoistoku osnivali naselja kojima su prvotna središta bila župne crkve Sv. Nikole. Na takav je pristup u hrvatskoj historiografiji, prvi upozorio Neven Budak. Pri korištenju takve metode valja biti oprezan jer sve crkve Sv. Nikole navedene u najranijim izvorima nisu bile crkve trgovaca na daleko. Neke su mogle biti crkve lokalnog stanovništva ili samostanske crkve. Naravno, bilo je slučajeva promjene funkcija, pa je župna crkva mogla postati samostanskom. Upravo

¹ D. Feletar, Podravina, knj. I, Koprivnica 1988.; N. Klaić, Kako Koprivnica 1356. godine postaje slobodni kraljevski grad, Izdanja Hrvatskog arheološkog društva, 14, Zagreb 1990., 131-132.

² H. Petrić, Srednjovjekovni putevi u Podravini, Podravski zbornik, 18, Koprivnica 1992., 41 - 42; L. Čoralić, Put, putnici, putovanja, Ceste i putovi u srednjovjekovnim hrvatskim zemljama, Zagreb 1997., karta br. 2 (Zapadna i središnja Slavonija); R. Pavleš, Koprivničko i đurđevačko vlastelinstvo, Koprivnica 2001.

³ N. Budak, Gradovi Varaždinske županije u srednjem vijeku, Zagreb - Koprivnica 1994., 16.

⁴ M. Planić-Lončarić, Organizacija prostora grada Koprivnice do 19. stoljeća, Radovi Instituta za povijest umjetnosti, 8, Zagreb 1984., 8.

⁵ Prema usmenoj informaciji Željka Dema iz Arheološkog muzeja u Zagrebu.

to nije rijedak slučaj kada je riječ o crkvama Sv. Nikole.⁶ Župna crkva Sv. Nikole postojala je i u srednjovjekovnoj Koprivnici. Prva vijest o njoj posredno potječe iz druge polovice 13. stoljeća. Henrik, ban cijele Slavonije, posjed Jakušinec, “koji je neki Drusseth predijalac u vrijeme našega oca blage uspomene na način predija držao”, darovao je župnoj crkvi Sv. Nikole u Koprivnici “od nas utemeljenoj i sagrađenoj”. Riječ je o novoj župnoj crkvi Sv. Nikole, sagrađenoj najvjerojatnije kao zamjena za nekadašnju župnu crkvu koja je pripala franjevcima. U istoj nedatiranoj darovnici spominje se da je crkva, odnosno samostan Manje braće Blažene Djevice, nekoć bio župna crkva.⁷ Ovdje je očito riječ o pretvaranju župne crkve (najvjerojatnije Sv. Nikole) u samostansku crkvu. Iako su, vjerojatno, neki podaci nepouzdan, mogu nam barem približno poslužiti za otkrivanje vremena kada je župna crkva pretvorena u franjevački samostan. Henrik III. (II.), spomenut kao ban u ovoj darovnici, sin je Henrika II. (I.) Gisingovca (1228. - 1274.) koji je od 1267. do 1270. i od 1273.- 1274. godine bio ban cijele Slavonije. Henrik III. (II.) bio je ban cijele Slavonije od 1301. do 1308. godine, ali i prije,⁸ npr. od 1290. godine.⁹ Ova je darovnica mogla nastati u drugoj polovici 13. stoljeća, a to nam posredno može potvrditi podatak iz zapisa Jurja Ratkaja da su banovi Ivan i Henrik u gradu Koprivnici podignuli samostan braće franjevaca.¹⁰

Postoji sačuvan prijepis darovnice kralja Ludovika I. Anžuvina od 8. studenoga 1356. godine. Kralj je koprivničkom župniku Sv. Nikole izdao povelju za koju čazmanski Kaptol tvrdi (kod prepisivanja) da je napisana na pergameni i zapečaćena kraljevskim pečatom te da su je u Kaptolu do riječi prepisali. Vladar je poništio darovnicu kojom su nekoć banovi kraljevstva u Slavoniji darovali župnoj crkvi Sv. Nikole u Koprivnici posjed Jakušinec, što bez kraljeva dopuštenja nisu mogli učiniti. Kralj je taj posjed svojom voljom ponovno darovao koprivničkoj župnoj crkvi.¹¹ Možda je posjed Jakušinec bio u blizini Kaznetina koje se spominju u kraljevskoj ispravi pisanoj u Požunu (danas Bratislava) 29. studenoga 1548. godine.¹²

Iako je u historiografiji dokazano da su dvije prije spomenute darovnice nevjerodostojne, one ipak pokazuju da su franjevci u Koprivnicu došli u drugoj polovici 13. stoljeća. To je potpuno razumljivo jer su franjevci (kao i dominikanci) općenito običavali osnivati svoje samostane u gradskim naseljima.¹³ Svi izneseni podaci pokazuju da je kolonizacijski val, kojim je nastala Koprivnica, najvjerojatnije završio do druge polovice 13. stoljeća kada ona pokazuje karakteristike gradskog naselja.

Veze s Križevcima, Varaždinom, Zagorjem i okolnim prostorima

Osim cestovnih, postojale su i osobne veze između Koprivnice i susjednih gradova, npr. Križevaca. Gospodarski kontakti potvrđeni su 1467. godine kada Antun, križevački gradski sudac, svjedoči o jednoj prodaji šuma u Koprivnici,¹⁴ a iste veze pokazuje i spis od 12. srpnja 1512. godine.¹⁵

⁶ N. Budak, “Budući da smo htjeli u Zagrebu na brdu Gradecu sagraditi slobodni grad...”, Zlatna Bula 1242 - 1992, Zagreb 1992., 24.

⁷ Arhiv Franjevačke provincije Sv. Ćirila i Metoda Zagreb, kut. 26.

⁸ M. Švab, Gisingovci (Güssing), Hrvatski biografski leksikon, 4, Zagreb 1998., 687 - 688.

⁹ V. Klaić, Povijest Hrvata, knj. 1, Zagreb 1988., 299.

¹⁰ J. Rattkay, Spomen na kraljeve i banove, Zagreb 2001., 166.

¹¹ Arhiv HAZU, D-V-12; Prijepis od 25. listopada 1614.; V. Bunyitay, R. Rapaics, I. Karácsonyi, Monumenta ecclesiastica tempora innovatae in Hungaria religionis illustrantia, knj. 5, Budimpešta 1912., 79 - 80.

¹² Magyar Országos Levéltár (MOL), Budimpešta, A 57, Libri regi, knj. 2, f. 310 - 311; Kiráralyi könyvek, knj. 1 - 9. (1527. - 1647), PC CD Rom, Budapest 2001.

¹³ H. Petrić, Prilog poznavanju srednjovjekovnih puteva u središnjoj Hrvatskoj, Radovi, Zavod za hrvatsku povijest, 26, Zagreb 1993., 22 - 23; H. Wolter, Papinstvo na vrhuncu svoje moći (1198-1216.), u: H. Jedin, Velika povijest crkve, III/II, Zagreb 1993., 211.

¹⁴ Hrvatski državni arhiv (HDA), Grad Koprivnica (GK), kut. 3, br. 11.

¹⁵ Isto, br. 14.

Kao čazmanski prepozit se 1332. i 1345. godine (umro je 9. ožujka 1345.) spominje Grgur, sin Jurja iz Koprivnice.¹⁶ On je primjer Koprivničanca koji se postupno popeo na vrh hijerarhije srednjovjekovnog čazmanskog Kaptola.

Vicegvardijan koprivničkog franjevačkog samostana Blažene Djevice Marije je 1417. godine bio Barnaba iz Gragene kod Križevaca.¹⁷ Neko vrijeme prije 1455. godine u Koprivnici je boravio Valent, sin Antuna “de Dombro”,¹⁸ dakle iz Dubrave kod Čazme.¹⁹

Zanimljive su veze Koprivnice i Varaždina. Koprivničanci se u Varaždinu spominju u gradskim zapisnicima za 1454./1455. i 1457./1458. godinu.²⁰

Koprivnički građanin Pavao je 17. siječnja 1499. godine svjedočio da je varaždinski građanin Hanžek kupio pet konja od Kuzme “de Dombro” (iz Dubrave), kmeta Ivana Ernušta.²¹ Kada su plemićki suci Varaždinske županije, Kristofor Madaraš i Juraj Heg de Verh, 29. listopada 1509. godine u Varaždinu, izjavili da su na smrt osuđeni kaštelan Benedikt (Nagh) i njegov familijar zbog razbojstva u gradu Varaždinu spominju se, između ostalih, svjedoci Nikola Čmahar i Ivan (po zanimanju krojač) iz Koprivnice. Oni su bili na šimunskom sajmu u Varaždinu svjedoci krvavih događaja u noći od 27. na 28. listopada.²²

U varaždinskoj ulici Brodski konec 1588. godine kuću je imala Jelena Kožarčić iz Koprivnice, kći pokojnog Mihaela Kožarčića. Osim toga, imala je i vinograd u obližnjem Knegincu.²³ Iste godine u ožujku su Nikola Vukšić i Lovro Marković prodali svoju kuću u Varaždinu Demetriju Kalmanu iz Koprivnice za 29 ugarskih forinti i 60 denara. U travnju je Demetrije Kalman proglašen građaninom Varaždina.²⁴ Godine 1598. u Varaždinu se spominje Elizabeta Bačićna iz Koprivnice.²⁵ Mihael Lossak, građanin i bilježnik grada Koprivnice, 1598. godine sklopio je nagodbu glede polovice kuće u Varaždinu.²⁶ Obitelj Lossak se u Varaždinu spominje i 1599. godine u popisu građana koji su primili posjedovne listove.²⁷ U Varaždinu je jedno vrijeme živio Matija Swainperger, “magister pixidarius Caproncensis” (puškar). On je 1617. godine prodao svoju kuću Varaždincu Ivanu Czwiklinu za 80 ugarskih forinti.²⁸ Koprivničanci su zabilježeni u Varaždinu 1624. godine kada se spominju Matija i Adam Ferliogh protiv kojih je prosvjedovao Juraj Flaisman zbog nepoštovanja prava prvokupa.²⁹ Adam Ferliogh se 1622. godine spominje kao križevački potkapetan. Te je godine od Jurja Flaismana kupio dva alodija i oranice za 1000 rajnskih forinti.³⁰

Dionizije, župnik u Krapini, jamčio je Petru Ivanovom iz Koprivnice, župniku u Oštrcu, slobodno kretanje po Zagorju i drugdje, što mu je u razgovoru obećao Herman Celjski.³¹ Petar Ivanov iz

¹⁶ Lj. Ivančan, Čazmanski kaptol (1232. - 1932.), Croatia sacra, 2, Zagreb 1932., 110.

¹⁷ A. Lukinović, Povijesni spomenici Zagrebačke biskupije (dalje: PSZB), knj. V, Zagreb 1992., 528.

¹⁸ I. Tkalčić, Povijesni spomenici grada Zagreba - Monumenta historica civitatis Zagrabiae (dalje: MCZ), knj. VII, 97.

¹⁹ G. Heller, Comitatus Crisiensis, München 1978., 59 - 60.

²⁰ Z. Tanodi, Povijesni spomenici slobodnog kraljevskoga grada Varaždina - Monumenta historica liberae regiae civitatis Varasdini (dalje: MCV), knj. 2, 20 itd.

²¹ M. Androić, Neobjavljene isprave grada Varaždina (1390. - 1521.), Arhivski vjesnik, 1, Zagreb 1958., 389 - 340.

²² MCV, knj. 1, Varaždin 1942., 266.

²³ J. Barbarić, I. Kolander, A. Wissert, Zapisnici poglavarstva slobodnog i kraljevskog grada Varaždina (dalje: ZPV), knj. I, Varaždin 1990., 163, 174.

²⁴ ZPV, I, 280, 281, 290.

²⁵ ZPV, III, 183.

²⁶ ZPV, III, 180.

²⁷ ZPV, III, 230.

²⁸ ZPV, IV, str. 254.

²⁹ ZPV, V, str. 155 - 156.

³⁰ ZPV, V, str. 99 - 100.

³¹ PSZB, V, 189 - 190.

Koprivnice je krajem 1403. godine bio župnik crkve Sv. Marije u Tuhlju, a žalio se Sv. Stolici u Rimu protiv nekih svjetovnjaka i župnika iz Krapine, Radoboja, Donje Stubice i Začretja koji su ga uhvatili u Mihovljanu, zatvorili, zlostavljali i prisilili da se odrekne župa, a zatim mu opljačkali pokretnu imovinu. Adam Usk, sudac apostolskog sudišta, presudio je 21. listopada 1403. godine Petru Ivanovom iz Koprivnice i tuheljsku župu i nadoknadu sve štete.³²

Veze sa Zagrebom i Dalmacijom

Martin iz Koprivnice je od oko 1334. do oko 1340. bio zagrebački kanonik.³³ On je 1334. uplatio pola marke papinske desetine.³⁴ Kanonik Martin je 1. ožujka 1340. prisustvovao izdavanju kaptolske listine kojom su buntovnički vođe protiv biskupa Ladislava lišeni posjeda.³⁵

Zanimljiva veza Koprivničanaca sa Zagrebom zabilježena je 1344. godine. Tada je Nikola, ban cijele Slavonije, dao zagrebačku kovnicu novca u zakup na godinu dana za 300 maraka novih denara Jakabu, sinu Ulfarda, građaninu Gradeca, ali i Nikoli, sinu Pavla, te Cvetku, sinu Stavljenja, građanima Koprivnice. Zakupnici su morali svaki mjesec platiti banu 25 maraka. Ako nisu na vrijeme uplatili dužan novčani iznos, bila je određena kazna od 10 maraka.³⁶

Benedikt iz Koprivnice u Zagrebu se spominje u knjizi sudbenih parnica i presuda 1359. godine.³⁷ Na istome je mjestu 1362. godine zabilježen spor između Mikuša i Pavla iz Koprivnice.³⁸ Da su veze između Koprivnice i Zagreba bile relativno stalne tijekom 14. stoljeća, pokazuje spominjanje još nekih Koprivničanaca u zagrebačkim gradskim spisima, primjerice Matije 1375.³⁹ i Antuna sina Renisa 1383. godine.⁴⁰

Veze između stanovnika ta dva slavonska grada nastavljene su i u 15. stoljeću. Znameniti Koprivničanec u Zagrebu je bio Ivan Špiter koji je u vrijeme zagrebačkog biskupa Ivana IV. Albena (1421. - 1433.) bio generalni vikar, a nakon biskupove smrti kapitularni vikar.⁴¹ On se od 1422. do 1439. godine spominje kao Ivan iz Koprivnice, a obnašao je razne visoke dužnosti u Zagrebačkoj biskupiji.⁴²

Dana 8. siječnja 1443. godine spominje se da je u Zagrebu živio Klement, sin Blaža Solarića iz Koprivnice,⁴³ a 1451. godine tamo je boravio Grgur literat, također iz Koprivnice.⁴⁴ Uz njih je 1457. godine boravio Toma, sin Benedikta zvanog Kopriničćak (Koprivničanec ?).⁴⁵

Čini se da su veze između Zagreba i Koprivnice oslabjele u drugoj polovici 15. i prvoj polovici 16. stoljeća. Kada je 1474. rozonski biskup i sufragani zagrebačke crkve Juraj, po nalogu biskupa Osvalda, sastavio inventar katedralne crkve, u tome mu je pomagao kanonik Franjo iz Koprivnice.⁴⁶ Godine

³² PSZB, V, 203 - 211.

³³ Lj. Ivančan, Podatci o zagrebačkim kanonicima, n. dj., str. 79.

³⁴ CD X, str. 48.

³⁵ CD X, str. 528.

³⁶ I. Tkalčić, MCZ, knj. I, Zagreb 1889., 174 - 175.

³⁷ MCZ, IV, 109.

³⁸ MCZ, IV, 229.

³⁹ MCZ, V, 6 - 7.

⁴⁰ MCZ, V, 198.

⁴¹ A. Lukinović, Zagreb - devetstoljetna biskupija, Zagreb 1995., str. 119.

⁴² PSZB, VI, Zagreb 1994., 83, 205, 209, 217, 221, 226, 231, 234 - 235, 240 - 241, 260, 314, 328, 339, 350, 353, 360, 390, 427, 435, 446, 450, 489, 492 - 493, 496 - 497, 499, 501, 503, 508, 519, 531, 537, 540, 545, 558 - 559, 567, 569, 591 - 592, 595.

⁴³ MCZ, II, 192.

⁴⁴ MCZ, II, 218.

⁴⁵ MCZ, VII, 135.

⁴⁶ MCZ, XI, 179.

1478. bio je nazočan kaptolskoj sjednici, na kojoj se čazmanski arhiđakon Ivan odrekao prisustvovanja pečaćenju listina,⁴⁷ vjerojatno zato jer je postao generalni vikar biskupa Osvalda.⁴⁸

Godine 1493. spominje se zagrebački prebendar Antun “de Kaproncha”,⁴⁹ a 1560. i 1564. zagrebački kanonik Nikola Kapronczay.⁵⁰ U Samoboru je 1564. godine boravio Juraj Prevorić, građanin Koprivnice.⁵¹ Ivan Martinković iz Koprivnice se 1591. godine spominje kao “magistro schole”.⁵² Njegov prezimenjak literat Martin Martinković iz Koprivnice se u drugoj polovici 16. stoljeća doselio u Zagreb. Stupio je u službu slobodnoga i kraljevskoga grada Gradeca kao činovnik. Od 1588. do 1596. godine spominje se kao notar, odnosno bilježnik (iuratus notarius). Nakon toga vrlo brzo dolazi na čelo grada te je 1599. i 1600. godine bio biran za gradskog suca.⁵³

Postojale su veze između grada Koprivnice i Dalmacije, ali pouzdanije podatke imamo tek za početak 17. stoljeća. Kao koprivnički franjevački gvardijan od 1603. spominje se Pavao Pribojević, podrijetlom iz Hvara.⁵⁴

Komunikacije s prostorima izvan hrvatskih zemalja

Na početku bih želio istaknuti da postoji dosta podataka o stanovnicima koji se spominju kao “de Kaproncza”, no vjerojatno se svi ne odnose na Koprivnicu u Podravini. Koprivnica je imala kontakte s daljnim prostorima. Koprivničanec i zagrebački kanonik Petar Jurjev je 1331. godine boravio u Avignonu.⁵⁵ Uz njega je 1332. godine tamo boravio Grgur, sin Jurja iz Koprivnice, prepozit Sv. Lovre “in Hay” (u kaločkoj dijecezi), očito njegov brat.⁵⁶

Zanimljivo je spomenuti koprivničkog suca Mihaela Gallica iz 1417. godine,⁵⁷ čije bi prezime moglo upućivati na podrijetlo s romanskog prostora. Koprivnički sudac s najvjerojatnije romanskim prezimenom Gall ponovno se spominje 1446. godine.⁵⁸ Ti su podaci osobito zanimljivi jer možda govore da su i do Koprivnice došla ona migracijska gibanja koja su “latine” dovela u Zagreb, Varaždin, Križevce i unutrašnjost Ugarske.⁵⁹

Koprivničanaca je bilo i u Rimu. Ivan Nikolin, nasljedni nadarbenik župne crkve Sv. Nikole u Koprivnici, i Petar Jurjev, transilvanski klerik u Rimu su 1429. godine molili papu Martina V. da im dopusti primiti više redove u Rimskoj kuriji izvan zakonskih rokova, na što je papa pristao. Istodobno

⁴⁷ Lj. Ivančan, Podatci o zagrebačkim kanonicima od godine 1193. do 1924., rukopis u Kaptolskom arhivu u Zagrebu, str. 217, 219.

⁴⁸ K. Dočkal, Zagrebački kanonici - iz Koprivnice, rukopis, Kaptolski arhiv Zagreb.

⁴⁹ E. Laszowski, Povijesni spomenici plem. općine Turopolje, II, Zagreb 1905., 105.

⁵⁰ Lj. Ivančan, Podatci o zagrebačkim kanonicima, n. dj., str. 368.

⁵¹ MCZ, XII, 452.

⁵² MCZ, XVI, 291.

⁵³ MCZ, XIV, 264, 269, 275, 276 - 277, 376, 421 - 422, 442 - 443; MCZ, XVI, 7, 27, 57, 109 - 110, 133, 162, 263, 300, 306, 308, 310, 312, 327, 329, 660.

⁵⁴ Arhiv franjevačke provincije Sv. Ćirila i Metoda, Zagreb, kut. 26.

⁵⁵ MCZ, I, str. 526.

⁵⁶ A. Theiner, Vetera monumenta historica Hungarum sacram illustrantia, Romae 1859, I, str. 548.

⁵⁷ Regesta isprava zanimljivih za ovaj tekst iz Arhiva HAZU objavljena su u: J. Stipišić - M. Šamšalović, Isprave u Arhivu Jugoslavenske akademije (dalje: Regesta), Od godine 1438. do smrti kralja Matije Korvina, Zbornik Historijskog instituta Jugoslavenske akademije, vol. 3, 563 - 643; isti, Od smrti kralja Matije Korvina do smrti kralja Vladislava II, Zbornik Historijskog instituta Jugoslavenske akademije, vol. 4, 465-554; isti, Od smrti kralja Vladislava II., do 1526. godine, Zbornik Historijskog instituta Jugoslavenske akademije, vol. 5. Regesta br. 1538, D-VIII-68.

⁵⁸ Regesta br. 2088, D-XI-87.

⁵⁹ N. Budak, Društveni i privredni razvoj Križevaca do sredine 19. stoljeća, u: Križevci, grad i okolica, Križevci 1993., str. 42.

je također primitak u više redove tražio Martin Ivanov iz Koprivnice, nadarbenik župe Sv. Marije iz Zalavara, što mu je papa Martin V. odobrio.⁶⁰ Petar iz Koprivnice (Kaproncai) je 27. prosinca 1417. godine boravio u Konstanzi.⁶¹

Spomenuti magistar Petar bio je generalni vikar zagrebačkog biskupa Jakoba I. (1322. - 1326.). Kako biskup Jakob nije boravio u Zagrebačkoj biskupiji, onda je vrlo vjerojatno da je Petar Jurjev iz Koprivnice kao biskupov generalni vikar upravljao biskupijom barem između 1322. i 1324. godine. Petar Jurjev je vjerojatno 1324. godine postao čazmanski prepozit, a na toj je dužnosti ostao do 1334. godine.⁶²

Nije jasno jesu li Petar Jurjev iz Koprivnice kojega je prema želji kralja Karla 6. siječnja 1331. papa Ivan XXII. imenovao zagrebačkim kanonikom, i prije spomenuti magistar Petar zapravo ista osoba. Dana 7. svibnja 1343. imenovan je transilvanskim kanonikom, a papa Klement VI. dopustio mu je da može zadržati zagrebački kanonikat i prebendu.⁶³

Grgur Jurjev iz Koprivnice (Grgur Koprivničanin), prema I. K. Tkalčiću, 1331. godine počeo je obnašati dužnost zagrebačkog kanonika i bekšinskog arhiđakona.⁶⁴ Godine 1334. postaje čazmanski prepozit, a prepozituru je naslijedio od brata Petra. Već smo spomenuli da je 1332. godine bio prepozit Sv. Lovre u mjestu Hay u Kaločkoj nadbiskupiji, kao prva osoba koja je nosila taj naslov. Kada je kao izaslanik ugarsko-hrvatskog kralja boravio kod pape u Avignonu, 25. travnja 1332. godine papa Ivan XXII. mu je službeno podijelio zagrebački kanonikat.⁶⁵ Kralj Karlo Robert poslao je prepozita Grgura kao svoga izaslanika papi Benediktu XII. u Avignon 1338. godine. Na putu je Grgura i njegovu pratnju napao neki vitez Ivan sa svojom družinom. Oni su Grgura i njegove pratiocce orobili, oduzeli im konje, novac i odijelo te ih zatvorili u tamnicu. Stoga je papa naložio biskupima u Kostanci, Bazelu i Churu da Ivana i njegove sukrivce izopće dok ne oslobode Grgura i pratnju.⁶⁶ Kralj Karlo Robert je Grgura 1340. godine nazivao svojim kapelanom. Kada je imenovanjem biskupa Gebharda za vesprimskog biskupa ostala prazna Čanadska biskupija,⁶⁷ papa Benedikt XII. je Grgura 9. ožujka 1345. godine imenovao čanadskim biskupom.⁶⁸ Prema navodima jedne papinske isprave, Grgur je prije izbora za biskupa nosio i naslov ostrogonskog prepozita i prebendara, što mu je papa Klement VI. oduzeo 9. listopada 1345. godine. Otad se Grgurovo ime često spominje među dostojanstvenicima kraljevstva u vladarskim poveljama.⁶⁹ Biskupsku je službu obavljao do 1350. godine.⁷⁰

Jedan od ljudi koji su povezivali Koprivnicu s alpskim prostorima bio je Ivan Theutonicus, sin Ulrikov. On je 1411. godine obnašao dužnost koprivničkog gradskog suca.⁷¹ U Koprivnici je kasnije zabilježen Ivan Pranuch, građanin Salzburga, koji se spominje 1450. godine.⁷² Uz njega bismo spomenuli kaštelana utvrde Kamengrad (3 - 4 km južno od Koprivnice) Gašpara Rattenbergera i

⁶⁰ PSZB, VI, 276 - 278.

⁶¹ Iván Borsa i Elemér, Zsigmundkori oklevéltár, knj. VI., (1417-1418), Budapest 1999, dok. br. 1286, str. 363.

⁶² A. Lukinović, Zagreb - devetstoljetna biskupija, n. dj., str. 93; A. Gulin, Hrvatski srednjovjekovni kaptoli, Sjeverna i središnja Hrvatska, Zagreb 2001., str. 78 - 79.

⁶³ Lj. Ivančan, Podatci o zagrebačkim kanonicima, n. dj., str. 75.

⁶⁴ P. Čošković, Grgur Koprivničanin, Hrvatski biografski leksikon, knj. 5, Zagreb 2002., str. 192.

⁶⁵ MCZ, I, str. 139.

⁶⁶ T. Smičiklas, Codex diplomaticus regni Croatiae, dalmatiae et Slavoniae (dalje: CD), knj. X, str. 382; A. Gulin, Hrvatski srednjovjekovni kaptoli, n. dj., str. 79.

⁶⁷ P. Čošković, Grgur Koprivničanin, n. dj., str. 192.

⁶⁸ CD, XI, str. 192.

⁶⁹ P. Čošković, Grgur Koprivničanin, n. dj., str. 192.

⁷⁰ A. Gulin, Hrvatski srednjovjekovni kaptoli, n. dj., str. 79 - 80.

⁷¹ E. Laszowski, Podatci o Koprivnici u srednjem vijeku, Vjestnik kr. Hrvatsko-Slavonsko-Dalmatinskog zemaljskog arkiva, sv. II, Zagreb 1900., 217.

⁷² MCZ, II, 206 - 207.

villicusa (vesnika) Valentina Rotha. Njih bilježi jedna isprava iz 1414. godine, a prezimena su im svakako germanska pa najvjerojatnije svjedoče o kretanju stanovništva. Godine 1431. spominje se Valentinov brat Emerik Roth. Germansko je i prezime Emerika Plumberka ili Plumberga koji se kao kamengradski kaštelan spominje 1427. godine. Možda je istog podrijetla prezime podkamengradskoga građanina Hansa Walpotha kojeg bilježe vrela iz 1429. godine, iako je najvjerojatnije riječ o pretvaranju dužnosti valpota (vesnika) u prezime.⁷³ Koprivničanci su boravili i u Beču pa je 20. listopada 1545. zabilježeno da je u tom gradu boravio Petar Koprivnički (Kapronczay).⁷⁴ Nije pouzdano da se podatak odnosi na stanovnika podravske Koprivnice.

Godine 1427. u kamengradskom podgrađu se spominje Ivan Kranjec. Njegovo bi prezime možda moglo govoriti o podrijetlu iz Kranjske, tj. iz slovenskog prostora.⁷⁵

Moguće su i rane veze Koprivnice i Štajerske ako se podaci odnose na podravsku Koprivnicu. Ulrik iz Koprivnice (Copeunk) se spominje u ispravi pisanoj u Grazu 13. prosinca 1308. godine.⁷⁶ Spomenuti Ulrik (Ulrich von Koprowenich) i njegov sin su zabilježeni u dokumentu izdanom 1. svibnja 1312. godine u Schmirnbergu.⁷⁷ Posljednje spominjanje Ulrika iz Koprivnice (Ulrich von Koprewnich) navodi se u ispravi od 23. svibnja 1315., pisanoj u Bischofeggu.⁷⁸ Dana 25. siječnja 1313. godine, u jednom spisu pisanom u Grazu, spomenuti su "Heinric von Hohenlohe und seine Frau Gfin Elisabeth bekunden, daß sie di aygenschaft an der Hube ze Coppernich in der Stowentz" (Stanz).⁷⁹ Zanimljivo je spomenuti da se u vizitaciji štajerskih župa i samostana 1544./1545. godine u župi Sv. Petra "under Reichenburg" (Brestanica) spominje filijala "Unser Lieben Frauen zu Gopreinnez".⁸⁰

Postojale su veze između Koprivnice i Budima. One su uglavnom bile vezane uz odnose Koprivničana s vladarima. Tako su, primjerice, kralju Matijašu Korvinu⁸¹ u Budim u veljači 1459. godine došli magister Blaž, sudac Stanislav i plemeniti Emerik "de Brezthowcz", sva trojica "cives et inhabitatores civitatis nostre Kaproncza". Cilj njihova posjeta bio je da im Matijaš potvrdi privilegije koje im je dao kralj Ludovik, a potvrdio kralj Žigmund.⁸² Taj se posjet ne smije tumačiti kao migracija, ali ipak pruža ilustraciju o Koprivničancima i njihovu odlasku u Budim.

Koprivničanci su u raznim dijelovima Ugarske⁸³ obavljali odgovorne službe u Katoličkoj crkvi. Nikola iz Koprivnice ("de Kaproncza") je 1542. bio rektor hospotala pri crkvi Blažene Djevice Marije

⁷³ K. Dočkal, Kamengrad u svijetlu Streze, Zbornik Muzeja grada Koprivnice, sv. 1 (8), Koprivnica 1953., 114 - 117.

⁷⁴ Sándor Eckhardt, Magyar levelek a XVI. század első feléből, Magyar nyelv, god. 52, br. 2, Budapest 1955, str. 225.

⁷⁵ K. Dočkal, Kamengrad u svijetlu Streze, n. dj., 115.

⁷⁶ Quellen zur Geschichtlichen Landeskunde der Steiermark, VI. Band, Regesten des Herzogtums Steiermark, Erster Band 1308-1319, 1. Lieferung, bearbeitet von Annelies Redik, Graz 1977, br. 44, str. 13. Kod podataka o vezama podravske Koprivnice i Štajerske valja biti oprezan jer se u Štajerskoj kod Celja također spominje Koprivnica. Također se spominje selo Kopeunik kod Eibiswalda. Joseph von Zahn, Ortsnamenbuch der Steiermark im Mittelalter, Wien 1893, str. 104.

⁷⁷ Regesten des Herzogtums Steiermark, 1, br. 395, str. 110 - 111.

⁷⁸ Regesten des Herzogtums Steiermark, 1, br. 732, str. 197.

⁷⁹ Regesten des Herzogtums Steiermark, 1, br. 484, str. 133.

⁸⁰ Rudolf Karl Höfer, Die landesfürstliche Visitation der Pfarren und Klöster in der Steiermark in den Jahren 1544/1545, Graz 1992, str. 175, 255.

⁸¹ O Matijašu Korvinu vidi: B. Grgin, Počeci rasapa, Kralj Matijaš Korvin i srednjovjekovna Hrvatska, Zagreb 2002.

⁸² E. Laszowski, Podatci, n. dj., 224; N. Klaić, Koprivnica u srednjem vijeku, Koprivnica 1987., 126.

⁸³ O Ugarskoj i njenoj obrani od Osmanlija u kasnom srednjem i ranom novom vijeku: G. Pálffy, A tizenhatodik század története, Budapest 2000. Isti, The Origins and Development of the Border Defence System Against the Ottoman Empire in Hungary (Up to the Early Eighteenth Century), u: Ottomans, Hungarians and Habsburgs in Central Europe, Military Confines in the Era of Ottoman Conquest, ur. G. Dávid i P. Fodor, Leiden-Boston-Köln 2000, str. 3-69; isti, Die Entstehung und Entwicklung der Türkenabwehr in Ungarn 1526-1699, u: Kaiser und König, Eine historische Reise: Österreich und Ungarn 1526-1918. (Katalog), Wien 2001, 37-46.

u Pečuhu.⁸⁴ Petar Pavlin je 1551. postao prepozit egerskog Kaptola, kada se spominje kao “Petri Paulini de Kaproncza prepositi Agriensis”.⁸⁵

Dva su Koprivničanaca bila čanadski biskupi. Prvi je bio već spomenuti Grgur od 1345. do 1350. godine,⁸⁶ a drugi, također već spominjani Petar Pavlin, koji je zabilježen kao biskup 1567. i 1569. godine.⁸⁷

Spomenuti Koprivničanec Andrija je zajedno sa svojim nećakom Mihaelom iz Sv. Jurja (Đurđevca) 1503. godine uzeo ponovno od Ivana Ernušta grad i utvrdu Koprivnica u zakup.⁸⁸ Andrija se u izvorima spominje još 1505.⁸⁹ i 1508. godine kao pečuški kanonik, zajedno s nećakom Mihaelom iz Sv. Jurja (Đurđevca) koji je bio kanonik u Pečuhu i Albi (Stolnom Biogradu).⁹⁰ Andriju vrela ponovno bilježe 1510. godine kao pečušskog kanonika i đurđevčkog župnika.⁹¹

Papa Martin V. je 1421. godine dao Ivanu Jurjevom iz Koprivnice, zagrebačkom kantu koji je odlazio na njemački prostor radi nekih papinih poslova, slobodan prolaz i zaštitu.⁹² Albert Albonis, kanonik čanadski 1423. godine molio je papu Martina V. da mu uz kanonikat i arhiđakoniat u Čanadskoj biskupiji dodijeli i župnu crkvu u Koprivnici.⁹³

O doseljavanju iz mađarskog prostora govori podatak iz 1455. u kojem se spominje stanovnik Koprivnice Valentin “Ungaro”.⁹⁴

Koprivničanci su boravili i na poljskom prostoru. U Lublinu je 12. veljače 1579. bio Juraj Koprivnički (Kapronczai).⁹⁵ U Neweliensiumu i Zawolocziensiumu se 1580., uz spomenutog Jurja, spominje i Ivan Koprivnički.⁹⁶ Mala je vjerojatnost da se ti podaci odnose na Koprivnicu koju obrađujemo u ovom tekstu.

U protokolima generalne kongregacije franjevačke provincije Sv. Spasitelja 1542. spominje se Stjepan iz Koprivnice (“de Kaproncza”),⁹⁷ a u popisu ugarskih franjevaca 1545. Juraj iz Koprivnice (“de Kaproncza in contratis Ozore per latrines”).⁹⁸

Na ugarskom se prostoru spominje više osoba s prezimenom Koprivnički (Kapronczay). Godine 1479. zabilježen je Ivan Kapronczay.⁹⁹ Stjepan (István) Kapronczay bio je predstojnik i provizor

⁸⁴ V. Bunyitay, R. Rapaics, I. Karácsonyi, *Monumenta ecclesiastica tempora innovatae in Hungaria religionis illustrantia*, knj. 4, Budimpešta 1909, 168 - 169.

⁸⁵ V. Bunyitay, R. Rapaics, I. Karácsonyi, *Monumenta ecclesiastica tempora innovatae in Hungaria religionis illustrantia*, knj. 5, Budimpešta 1912, 631.

⁸⁶ G. Fejér, *Codex diplomaticus Hungariae*, knj. IX/1, Budim 1833, 350, 646; A. Gulin, *Hrvatski srednjovjekovni kaptoli*, n. dj., str. 79.

⁸⁷ HDA, Grad Koprivnica, kut. 5 br. 4 i 5; R. Horvat, *Koprivničke listine za XVI. stoljeće*, *Vjesnik zemaljskog arhiva*, knj. XVI, Zagreb 1914., 289, 292.

⁸⁸ Regesta br. 3664, D-XXI-64.

⁸⁹ Regesta br. 3775, D-XXII-12.

⁹⁰ Regesta br. 3888, D-XXII-70.

⁹¹ Regesta, br. 3959, D-XXIII-32.

⁹² PSZB, VI, 32, 33.

⁹³ PSZB, VI, 142.

⁹⁴ Regesta br. 2293, D-XII-67.

⁹⁵ Andre Veress - Vilhelmi Fraknoi, *Monumenta Hungarorum in Polonia (1575-1668)*, vol. 1, *Rationes curiae Stephani Báthory Regis Poloniae historiam Hungariae et Transylvaniae illustrantes*, Budapest 1918, 81.

⁹⁶ Isto, 116.

⁹⁷ V. Bunyitay, R. Rapaics, I. Karácsonyi, *Monumenta ecclesiastica tempora innovatae in Hungaria religionis illustrantia*, knj. 2, Budimpešta 1904, 494.

⁹⁸ Isto, 533.

⁹⁹ Magyar Országos Levéltár (MOL), Budimpešta, *Diplomatikai Levéltár (DL)*, 33135.

biskupskog vlastelinstva u Szombathelyju 1572. te 1577. - 1579.¹⁰⁰ U Novom Selu (Vyffalw) kod Szombathelyja spominje se Nikola Kapronczay kao inkvilin i vojnik (pješač) 1592. godine, te 1593. i 1594. kao vojnik (hajduk) u sombatteljskoj utvrdi.¹⁰¹ Juraj Kapronczai je 8. srpnja 1583. naveden kao sepeški (Scepusiensis) komorski blagajnik.¹⁰² On je i 1599. obnašao istu dužnost, a službu komorskog savjetnika vršio je od 1600. do 1602. godine. Ratni blagajnik bio je 1607. i 1608. godine.¹⁰³ Bilo je još mogućih Koprivničanaca u sjevernoj Ugarskoj. Imre Kapranczay je zabilježen 13. lipnja 1581. godine u Komáromu.¹⁰⁴ Thomas Kapranczai bio je vojnik u Erdelju oko 1598./1599. godine, no mala je vjerojatnost da je bio iz Koprivnice u Križevačkoj županiji.¹⁰⁵ U szászebeskom taboru je 1602. zabilježen Toma Kapronczai, u Szebenu (županija Bihar) iste se godine spominje Janos Kapronczay, a 1604. u Vajasdu (najvjerojatnije u županiji Pozsony) bio je Martin Kapronczai.¹⁰⁶ U Pápi se 1621. spominje Blaž Kapronczay.¹⁰⁷

Na prostoru Ugarsko-Hrvatskog Kraljevstva u 16. stoljeću postojalo je više Koprivnica,¹⁰⁸ no samo je ova u Križevačkoj županiji imala status grada. Zbog toga treba biti vrlo oprezan tijekom istraživanja jer bi se prezime Kapronczai moglo odnositi na bilo koju Koprivnicu. U kasnom srednjem vijeku na ugarsko-hrvatskom prostoru postojalo je pet Koprivnica: u Križevačkoj županiji te u ugarskim županijama Nógrád, Sáros, Arad i Bars. Koprivnica u županiji Arad imala je status trgovišta, a ostale su bile sela.¹⁰⁹ Godine 1598. na ugarskom teritoriju koji nije bio pod osmanskom vlašću, osim podravske Koprivnice, spominju se samo dvije, u županijama Bars i Sáros.¹¹⁰

Zanimljivo je spomenuti doseljavanje mletačkog trgovca Leonarda Gofa, sina Petra de Pasariisa, te njegove supruge Angele. Oni su od prefekta Tulmina 25. rujna 1602. godine dobili svjedodžbu o besprijezornom podrijetlu i životu. Ta se svjedodžba sačuvala među spisima gradskog magistrata Koprivnice.¹¹¹ Sličnu je svjedodžbu u ime iste općine potpisao Ivan Bertotius za Antuna Toniuttija 21. kolovoza 1608. godine.¹¹²

Pozornost valja posvetiti koprivničkim studentima na europskim sveučilištima do početka 17. stoljeća, no ta problematika zaslužuje poseban članak. Dok su koprivničke kolege iz Dalmacije više privlačila talijanska sveučilišta, Koprivničanci su radije birali Beč kao mjesto stjecanja diplome.¹¹³ U Italiji su zabilježeni tek iznimno: u Padovi je 1480. godine Petar Parčić iz Koprivnice promoviran u doktora kanonskog prava. Na istom je sveučilištu studirao Koprivničanec Petar Pavlin koji se u raznim

¹⁰⁰ XVI. századi uradalmi utasítások, Utasítások a kamarai uradalmak prefektusai, udvarbírái és ellenűrei részére, knj. II. (urednik István Kenyeres i dr.), Fons Könyvek, knj. II, Budapest 2002, 677 - 684; Balázs Zágorhidi Czigány, Szombathelyi urbáriumok és inventáriumok a 16. századból, Szombathely 2000, 148, 159; Tibor Antal Horváth, Szombathely a XV - XVIII. Században, Szombathely 1993, 83.

¹⁰¹ B. Zágorhidi Czigány, Szombathelyi urbáriumok és inventáriumok a 16. századból, Szombathely, n. dj., 77, 103, 104.

¹⁰² Lajos Kemény, A bortermelés történetéhez, Történelmi tár, Budapest 1895, str. 583 - 584.

¹⁰³ Zoltán Fallenbüchl, jllami (királyi és császári) tisztségviselők a 17. századi Magyarországon, Budapest 2002, 149 - 150.

¹⁰⁴ Monumenta Hungariae Judaica, knj. VIII. (1264-1760), prir. Alexander Scheiber, Budapest 1965, str. 227.

¹⁰⁵ Sándor Szilágyi, Szamosközy István történeti maradványai (1566 - 1603.), knj. 2 (1598 - 1599.), Budapest 1876, str. 334.

¹⁰⁶ E. Veress, Basta György hadvezér levelezése és iratai (1597 - 1607.), Budapest 1913, str. 7, 34, 423.

¹⁰⁷ Úriszék XVI-XVII. Szádi perszövegek, prir. Endre Varga, Budapest 1958, str. 512.

¹⁰⁸ Kázmér Miklós - Régi magyar családnevek szótára, XIV-XVII. század, Budapest 1993, 549.

¹⁰⁹ Pál Engel, Magyarország a középkor végén, (Hungary in the Late Middle Ages, Mađarska u kasnom srednjem vijeku), Térinfo Bt. & MTA Történettudományi Intézet (Institut za povijest Mađarske akademije znanosti), PC-CD-Rom, Budapest (Budimpešta) 2001.

¹¹⁰ Zoltán Dávid, Az 1598. évi házösszeírás, Budapest 2001, str. 71, 329.

¹¹¹ HDA, GK, kut. 5, br. 11.

¹¹² HDA, GK, kut. 6, br. 1.

¹¹³ Sličan je primjer Varaždina prema istraživanjima N. Budaka, Gradovi Varaždinske županije u srednjem vijeku, Zagreb - Koprivnica 1994., 128 - 129.

dokumentima spominje od 1546. do 1550. godine,¹¹⁴ a 1549. kao padovski student u Bologni.¹¹⁵ On je 19. siječnja 1547. pisao pismo iz Padove Žigmundu Tordi Gyalui.¹¹⁶ On je, kako smo već spomenuli, 1551. postao prepozit kaptola u Egeru.¹¹⁷ Godine 1506. u Padovi je postigao doktorat Stjepan Brodarić iz Herešina pokraj Koprivnice.¹¹⁸ U germansko-ugarskom kolegiju u Rimu je 1588. godine zabilježen Wolfgangus Kapronczay.¹¹⁹

U analima Ugarsko-ilirskog kolegija u Bologni (započetim 1553.) 1561. godine spominju se Nikola i Ivan Dusnica iz Koprivnice, a 1600. godine Wolfgang iz Koprivnice, kanonik nitranski.¹²⁰ Također vrijedi spomenuti Nikolu Donića (najvjerojatnije je riječ o spomenutom Nikoli Dusnici) iz Koprivnice, koji je zabilježen kao student bečkog sveučilišta 1554. i 1555. godine.¹²¹ Kasnije je postao zagrebački kanonik, a 1562. godine se spominje kao rektor Ugarsko-ilirskog kolegija u Bologni.¹²² U bolonjskom kolegiju se 1565. spominje Ivan iz Koprivnice.¹²³

Za studente iz Slavonije postoje podaci za sveučilište u Krakovu od 1413. do 1579. godine. Tamo je zabilježeno nekoliko desetaka slavonskih studenata, a jedan od njih je bio podrijetlom iz Koprivnice.¹²⁴ U Krakovu je 1523. zabilježen Stjepan "de Zabroncz", što bi moglo biti krivo pročitano od Cabroncz, odnosno iz Koprivnice. Ako se to pokaže točnim, ipak je relativno mala vjerojatnost da je taj student bio iz podravske Koprivnice.¹²⁵ Na praškom sveučilištu, koliko je istraženo, nisu zabilježeni studenti iz Koprivnice i okolice.¹²⁶ Veliki interes je vladao za sveučilište u Beču.¹²⁷ To se vidi iz godina upisa:

1401.	1413.	1431.	1454.	1475.	1490.	1550.
	1416.	1437.	1455.	1476.	1494.	1550.
	1416.	1442.	1457.	1478.		1553.
	1421.	1444.	1466.	1486.		1554.
	1427.	1447.	1468.	1488.		1555.
	1428.	1448.	1469.	1488.		1556.
	1429.			1488.		1557.
	1429.			1489.		1563.
				1489.		1569.

¹¹⁴ *Matricula et acta Hungarorum in universitate Patavina*, (ed. A. Veress), Budapest 1915, str. 18, 33 - 36, 44, 46.

¹¹⁵ *Matricula et Acta Hungarorum in Universitatibus Italiae Studentium 1221-1864.*, (ed. A. Veress) Budapest 1941, str. 93.

¹¹⁶ V. Bunyitay, R. Rapaics, I. Karácsonyi, *Monumenta ecclesiastica tempora innovatae in Hungaria religionis illustrantia*, knj. 4, Budimpešta 1909, 529.

¹¹⁷ V. Bunyitay, R. Rapaics, I. Karácsonyi, *Monumenta ecclesiastica tempora innovatae in Hungaria religionis illustrantia*, knj. 5, Budimpešta 1912, 631.

¹¹⁸ M. D. Grmek, *Hrvati i sveučilište u Padovi (Izveštaj o istraživanjima i bibliotekama u Padovi i Veneciji)*, Ljetopis JAZU za 1955. godinu, knj. 62, Zagreb 1957., 355, 361.

¹¹⁹ *Matricula et acta alumnorum Collegii Germanici et Hungarici ex regno Hungariae oriundorum*, (ed. A. Veress), Budapest 1917, str. 4. U Rimu se npr. 1454. godine spominje Kliment Mihovilov "de Capransa" koji je bio pobratim Svetojeronimske bratovštine. L. Jelić, *Hrvatski zavod u Rimu, Vjesnik zemaljskog arhiva*, sv. 4, Zagreb 1902., str. 18 - 19; isti, *Acta Hieronymiana, Vjesnik zemaljskog arhiva*, sv. 4, Zagreb 1902., str. 88.

¹²⁰ *Annali del Collegio Ungaro-Ilirico di Bologna 1553 - 1764*, Bologna 1988., 19, 49.

¹²¹ *Die Matrikel der Universit(t Wien, sv. III. (1518 - 1579.)*, Wien 1971.

¹²² *Annali del Collegio Ungaro-Ilirico di Bologna 1553 - 1764*, Bologna 1988., 19.

¹²³ *Matricula et Acta Hungarorum in Universitatibus Italiae Studentium 1221-1864.*, (ed. A. Veress) Budapest 1941, str. 102.

¹²⁴ J. Lesny, *Studeni z kraj(w balkanskich na niwerytecie krakowskim w latach 1413-1579*, *Balcanica Posnaniensia*, IV, Poznan 1989, str. 217 - 218.

¹²⁵ V. Bunyitay, R. Rapaics, I. Karácsonyi, *Monumenta ecclesiastica tempora innovatae in Hungaria religionis illustrantia*, knj. 1, Budimpešta 1912, 535.

¹²⁶ *Monumenta historica universitatis Carolo-Ferdinandae Pragensis*, 1/1-2, Prag 1830-1832.

¹²⁷ I. Bojničić Kninski, *Hrvati na bečkom sveučilištu u XIV. i XV. vijeku*, *Vijenac*, 23/XI, Zagreb 1879., 368 - 371; F. Šišić, *Hrvati na bečkom sveučilištu od god. 1453 - 1630*, *Vjesnik kr. zemaljskog hrvatsko-slavonsko-dalmatinskog arhiva*, V, Zagreb 1903., 161 - 170; A. Jembrih, *Studenti iz sjeverne Hrvatske na bečkom sveučilištu u XIV. i XV. stoljeću*, *Podravski zbornik*, sv. 6, Koprivnica 1980, str. 339 - 343; *Die Matrikel der Universität Wien, I. (1377 - 1450.)*, Wien 1956; *II. (1451 - 1517.)*, Wien 1967; *III. (1518 - 1579.)*, Wien 1971.

Koprivničanec M. Valentinus je 1454. godine bio profesor Sveučilišta u Beču, a predavao je “*Libros de generatione et corruptione*”, što je treće po redu Aristotelovo prirodnoznanstveno djelo. On se 1455. godine spominje kao savjetnik Filozofskog fakulteta u Beču.¹²⁸ Ovi podaci su također prilog poznavanju kretanja koprivničkog stanovništva do kraja 16. stoljeća.

Štajerska je također bila zanimljivo odredište Koprivničancima, a pogotovo nakon osnivanja Sveučilišta u Grazu 1586. godine.¹²⁹ Jedini Koprivničanci koji su tamo studirali do početka 17. stoljeća bili su Blaž Napoli i Nikola Capronczai 1596. godine.¹³⁰ Broj koprivničkih studenata na gradačkom sveučilištu znatno se povećao u 17. stoljeću.

Moramo pretpostaviti da je studenata iz Koprivnice bilo i više nego što smo ih registrirali. Podatke o školovanju Koprivničanaca u srednjim školama (gimnazijama) imamo tek u prvoj polovici 17. stoljeća za Trnavu (1625.)¹³¹ i Győr (1630.).¹³²

Marginalne skupine

Istraživanjima gradskih društava u srednjovjekovnoj Slavoniji nije bila posvećena dovoljna pozornost. Komunalna društva u Dalmaciji bolje su obrađena prije svega zahvaljujući radovima T. Raukara, ali i drugih povjesničara. Pri tome je posebno zanimljiv svijet marginalnih skupina u vezi s migracijama stanovništva. T. Raukar je utvrdio da se u sloj stanovnika dalmatinskoga grada slijevaju i stranci i distrikualci kao sudionici migracijskih gibanja prema gradskom središtu komune. Prema istom autoru, stanovnik se mogao okomitim pomakom približiti građanstvu, ali je granica između njega i nekih oblika marginalnosti (gradska sirotinja, posluga) nejasna, neodređena i lagano se prelazi. Tipovi isključivanja iz komunalnog društva i uzroci gibanja prema marginalnim skupinama su različiti, jednako kao i razine i trajanje isključenosti.¹³³ Uz to valja istaknuti rad D. Karbića o marginalnim grupama u hrvatskim srednjovjekovnim društvima u kojem se, osim pokušaja definiranja i klasifikacije marginalnih i isključenih, bavi i institucijama društvene prevencije. Tu valja izdvojiti hospitale koji su u srednjem vijeku predstavljali kombinaciju bolnice i ubožnice, namijenjenu prihvaćanju i brizi o napuštenim i fizički krajnje iscrpljenim slojevima sirotinje.¹³⁴

Koprivnički hospital s crkvom Sv. Ane je prije 1345. godine utemeljio spomenuti Grgur iz Koprivnice, čazmanski prepozit i kasniji čanadski biskup, te oboje datirao.¹³⁵ Rektor koprivničkog hospita je 1501. godine bio svećenik Nikola.¹³⁶ U drugoj polovici 16. stoljeća u Koprivnici je postojao

¹²⁸ I. Bojničić Kninski, *Hrvati na bečkom sveučilištu*, n. dj., 369 - 370; Ž. Dadić, *Egzaktne znanosti hrvatskog srednjovjekovlja*, Zagreb 1991., 94.

¹²⁹ F. Fancev, *Tragovima hrvatske kajkavske poezije 16 vijeka - Hrvatski đaci gradačkog sveučilišta god. 1586 - 1829*, Ljetopis JAZU, knj. 48, Zagreb 1936., 170; J. Andritsch, *Studenten und Lehrer aus Ungarn und Siebenbrgen an der Universität Graz (1586 - 1782)*, Graz 1965.

¹³⁰ *Die Matrikeln der Universität Graz*, bearbeitet von Johann Andritsch, sv. 1, (1586-1630.), Graz 1977, str. 16, 169; F. Fancev, n. dj., str. 171 - 172, 205.

¹³¹ *Matricula Gymnasii tum Academiae Tyrnaviensis ab a. 1616 ad a. 1693*. Arhiv sveučilišta Eötvös Loránd, Zbirka mikrofilмова, mikrofilm br. M 001; Miklós Kázmér, *Régi Magyar családnevek szótára, XIV-XVII. Század*, Budapest 1993, str. 549.

¹³² Ferencz Acsay, *A gyűri kath. Fűgimnázium története 1626-1900*, Gyűr 1901, str. 94.

¹³³ T. Raukar, *Komunalna društva u Dalmaciji u XIV stoljeću*, *Historijski zbornik*, 33 - 34, Zagreb 1980 - 1981, 184 - 186.

¹³⁴ D. Karbić, *Marginalne grupe u hrvatskim srednjovjekovnim društvima od druge polovine XIII. do početka XVI. stoljeća (Postavljanje problema i pokušaji rješavanja)*, *Historijski zbornik*, 44, Zagreb 1991., 43, 50, 59, 65.

¹³⁵ CD, knj. XI, str. 240 - 241.

¹³⁶ J. Buturac, *Popis župa Zagrebačke biskupije 1334. i 1501. godine*, *Starine*, 59, Zagreb 1984., 74.

hospital Sv. Matije s kapelom, koji se spominje 1555. i 1557. godine.¹³⁷ Također se spominje hospital s kapelicom Blažene Djevice Marije 1556. godine. Tada je kralj Ferdinand zapovjedio Luki Sekelju, upravitelju koprivničke utvrde, da mora vratiti oranice i livade što ih je oteo koprivničkom hospitalu i kapeli Blažene Djevice Marije. Prihod s oduzetih oranica i livada upotrebljavao se za uzdržavanje koprivničkih siromaha i rektora spomenute kapelice.¹³⁸

Hodočasnici i putnici

Hodočasnici (peregrini, romari, palmari) i putnici predstavljaju kategoriju koja je u svim tipovima srednjovjekovnih društava potpuno prolazna. Karakterizira ih postojanje odredišta putovanja i stalno mjesto boravka. U samim mjestima kroz koja prolaze ne obavljaju nikakvu temeljnu proizvodnu ili uslužnu djelatnost, nego su samo njeni korisnici. Društvo im pruža smještaj i zaštitu na svom terenu i ne smatra ih štetnom i nečasnom pojavom, nego onima koje je dužno podržavati (naročito hodočasnike). Njihovo stanje isključivo je rezultat slobodnog izbora. Hodočasnici, za razliku od putnika, pripadaju posebnoj društvenoj grupi, kako tijekom samog hodočašća tako i nakon njegova završetka, kao članovi internacionalnih i nacionalnih hodočasničkih bratovština. Od njih valja razlikovati skitnice kao skupine koje nemaju stalno mjesto boravka niti određeni cilj putovanja.¹³⁹

U Koprivnicu je najvjerojatnije hodočastilo stanovništvo okolnih sela i možda kojeg susjednog grada ili trgovišta u vrijeme proštenja, primjerice na dan zaštitnika župe Sv. Nikole.¹⁴⁰

Sigurnu potvrdu o hodočašćenju u Koprivnicu imamo u ispravi Grgura koji je kao čazmanski prepozit u gradu sagradio crkvu Sv. Ane i hospital. Kada je Grgur postao čanadski biskup, na njegovu je molbu papa Klement VI. podijelio 16. listopada 1345. godine oprost od 100 dana onima koji budu hodočastili i toj crkvi dali milostinju.¹⁴¹

Uz to je zanimljivo osnivanje prebenda ili davanje crkvi posjeda na uživanje u ime zavjeta. Još je 1467. godine grad potvrdio utemeljivanje prebende u crkvi Sv. Nikole.¹⁴² Očito je koprivnička župa morala biti jače središte prošteništa te je najvjerojatnije imala više prihode jer je 1501. godine u njoj boravilo 11 svećenika. Koprivnička župa imala je sljedeće svećenike: župnika Grgura, dva kapelana, rektora oltara Sv. Mihaela Blaža, rektora oltara Sv. Križa Grgura, upravitelja hospitala Nikolu, te svećenike Ivana, Stjepana i Ivana. Posebno je zanimljivo što se u gradu nalaze dva misionara - Antun i Ivan, a buduća istraživanja trebala bi utvrditi koje je bilo njihovo značenje te uloga u gradu.¹⁴³ Pojedini oltari imali su svoje posjede pa je 1504. godine kralj Vladislav potvrdio oltaru Sv. Jakova posjed u Gredi koji mu je darovao Ivan Porkolab.¹⁴⁴

Najbliže središte hodočašćenja Koprivnici bila je Komarnica (danas Novigrad Podravski).¹⁴⁵ O značenju crkve Majke Božje u Komarnici govori isprava od 21. studenoga 1402. godine, koju je u Rimu izdao papa Bonifacije IX. (1389. - 1404.). Papa podjeljuje uobičajene oproste komarničkoj župnoj crkvi

¹³⁷ Arhiv HAZU, D-XXXIII-30; D-XXXIII-38.

¹³⁸ HDA, GK, kut. 4, br. 5; R. Horvat, Koprivničke listine za XVI stoljeće, n. dj., 267, 272.

¹³⁹ D. Karbić, Marginalne grupe u hrvatskim srednjovjekovnim društvima, n. dj., 51.

¹⁴⁰ H. Petrić, Sveti Nikola zaštitnik Koprivnice, Hrvatska revija, god. III., br. 2., Zagreb 2003., str. 44.

¹⁴¹ CD, knj. XI, str. 240 - 241.

¹⁴² HDA, GK, kut. 3, br. 10.

¹⁴³ J. Buturac, Popis župa Zagrebačke biskupije 1334. i 1501. godine, n. dj., str. 74.

¹⁴⁴ HDA, Grad Koprivnica, kut. 3, br. 12.

¹⁴⁵ H. Petrić, Novigradska Podravina od ranog srednjeg vijeka do početka 20. stoljeća, u: Općina Novigrad Podravski - izabrane teme, Novigrad Podravski 2001., str. 61.

Majke Božje u kojoj se nalaze neke svete moći te je poznata po čudesima, zbog čega tamo dolazi mnoštvo vjernika.¹⁴⁶ Očito je komarnička župna crkva bila jedno od važnih srednjovjekovnih središta hodočašća u tom dijelu srednjovjekovne Slavonije, o čemu će, vjerujemo, spoznaje proširiti daljnja istraživanja.

Drugo važno središte hodočašćenja je bilo u Ludbregu.¹⁴⁷ Ono se prvi put spominje 1410. godine kada je osnovana župa Krvi Kristove. Godine 1510. kardinali su podijelili oprost ludbreškoj župnoj crkvi u kojoj se čuva čudotvorna krv Kristova, a 1512., nakon istrage o ispitivanju čudesa, papa Julije II. podijelio je oprost ludbreškom prošteništu. To je iduće godine također učinio papa Leon X. Podatke o udaljenosti iz koje su dolazili hodočasnici približno nam može otkriti tekst istrage o čudesnim uslišanijima na molitve i zavjete učinjene presvetoj krvi Kristovoj u Ludbregu, pisan 4. travnja 1512. godine. Tada je zabilježeno četrnaest čudesnih uslišanja, a bilježnici su naveli da su zabilježili samo ona "očevidnija i jedinstvenija čudesa", a ne sva svjedočanstva koja su taj dan čuli. Od spomenutih četrnaest osoba, trinaest ih je bilo iz Zagrebačke biskupije, a izvan nje je bio Juraj "de Nadasd, Iaurinensis diaecesis". Iz Zagrebačke biskupije se uz devet osoba navode naselja: Dubrava, Sv. Juraj (vjerojatno Đurđevac), Ivanić, Lobar, Sv. Laurencije, Sv. Ivan, Matthaeo, Cerje i drugi Sv. Ivan.¹⁴⁸

Postoje podaci o hodočašćenju Koprivničanaca u znamenita središta poput Rima. U Rimu je 20. ožujka 1454. bio zabilježen Klement Mihael iz Koprivnice.¹⁴⁹ U bratovštini Sv. Duha u Rimu su 23. svibnja 1493. godine upisani: magister Andrija iz Koprivnice, pečuški kanonik i župnik u Đurđevcu (Sv. Jurju) u Zagrebačkoj biskupiji,¹⁵⁰ kao i njegovi rođaci Demetrije i Blaž "Demetrio et Blasio laicis de eadem Kaproncza".¹⁵¹ Dana 2. lipnja 1500. u Rimu se u istu bratovštinu upisao Demetrije "de Capronnicza" koji je tamo hodočastio sa suprugom Jelenom, kćeri Dorotejom te nećacima Stjepanom i Andrijom iz Zagrebačke biskupije.¹⁵²

Zanimljivo je spomenuti činjenicu da je Koprivnica bila najzapadnije mjesto širenja svetačkih moći i kulta Sv. Ivana Kapistrana. U Koprivnici se dogodilo čudo ozdravljenja, između 1500. i 1521. godine, čemu je pomogao Sv. Ivan Kapistran.¹⁵³

Kretanja na granici s Osmanskim Carstvom

Kako je izgledalo stanje na ugarsko-osmanskoj granici, izazvano pustošenjem,¹⁵⁴ i svakodnevni život ljudi na prostoru Podravine 1548. godine, vidi se iz jednog dokumenta koji se čuva u Kaptolskom arhivu. Tamo je opisano tragično stanje depopulirane Podravine iz koje je dio stanovništva emigrirao te koja je postala svojevrsni most za odlazak na zapad (ili sjever). U trgovištu Koprivnica živjela su 82

¹⁴⁶ PSZB, V, 172.

¹⁴⁷ I. Bočkaj, Postanak Ludbrega i ludbreškog svetišta Krvi Isusove, Zavjet Hrvatskog sabora, Sveta zemlja, god. III., br. 1-2., Zagreb 1940., str. 14-16.

¹⁴⁸ A. Lukinović, "Ludbreško čudo" u prvih stotinu godina postojanja, Tkalčić, I, Zagreb 1997., 263 - 298.

¹⁴⁹ I. Črnčić, Prilozi k raspravi: Imena Slovjenin i Ilir u našem gostinju u Rimu poslije 1453, Starine, knj. 18, Zagreb 1886, str. 9.

¹⁵⁰ I. Črnčić, Nekoliko južnih Sloviena zapisanih od 1478 do 1520 godine u bratovštinu sv. Duha u Rimu, Starine, knj. 15, Zagreb 1883., 172.

¹⁵¹ Liber Confraternitatis Sancti Spiritus de Urbe, Monumenta Vaticana historiam regnum Hungariae illustrantia, Budapest 2000, knj. 5, str. 33.

¹⁵² Isto, str. 123.

¹⁵³ S. Andrić, Čudesa Svetog Ivana Kapistrana, Slavonki Brod - Osijek 1999., str. 277, 296, 341.

¹⁵⁴ Usp. G. Pálffy, The Impact of the Ottoman Rule on Hungary, Hungarian Studies Review, Vol. XXVIII., br. 1 - 2., Toronto 2001., str. 109 - 132.

građana. Oni su kašetelu Koprivnici morali plaćati godišnje kao redovitu daću 80 forinti. Ipak, među njima su neki bili oslobođeni i izuzeti od plaćanja takve redovite daće o čemu su posjedovali isprave. Ti građani su bili izuzeti od davanja tlake, kao i od ostalih radova i podvoza; kako je stajalo u njihovim privilegijama, trgovište Koprivnica je moralo biti utvrđeno i ograđeno. U trgovištu, u vrtu kaštela živjelo je 25 želira (inkvilina). Neki su od njih bili u vrijeme mira kmetovi kaštela, a drugi su došli s raznih strana kao bjegunci. Nisu posjedovali selišne zemlje, a ipak su ih primoravali na tlaku za grad. Svi zajedno su imali tri pluga, malo sitne stoke, a za redovitu daću nisu plaćali ništa. U trgovištu Koprivnica živjelo je i sedam kmetova koji su imali selišta u Cerovici Sv. Ivanu (današnjem Koprivničkom Ivancu). Oni su godišnje plaćali po jednom selištu 33 denara i 1 bečki denar, što je činilo godišnji prihod od 2 forinta, 33 denara i 1 bečki denar. Imali su četiri pluga, i prema starom običaju, u vrijeme mira nisu morali orati za koprivnički kaštel, ali sada su ih tjerali na to, s tim da su također morali davati drugu tlaku.

Osim toga, na malom otoku na Dravi, zvanom Drnje, živjelo je deset ljudi koji su u doba mira bili kmetovi u Proderijancu (Prodaviću - kasnijem Virju ili Petereancu). Oni nisu imali selišta, niti su obrađivali oranice na području Koprivnice. Njih su tjerali na tlaku za grad. Zbog toga katkada poneki nisu plaćali daće koprivničkom kaštelu, niti su mogli davati podvoz jer nisu imali stoke ni konja. Sva druga sela koja su postojala na području kaštela Koprivnice posve su opustošili Turci. Ovdášnji stanovnici, kao i preostali građani Koprivnice, nisu se osuđivali izlaziti iz trgovišta Koprivnice ni na kakav rad u polja i vinograde zbog straha pred Turcima. Tek kada su najprije konjanici i pješaci pretražili polja i vinogradarska pribrežja, odlazili su na tlaku, odasvud zaštićeni i čuvani pod dobrom vojničkom stražom. Kaštel Koprivnica nije imao drugih prihoda od žita, osim na okućnici od jednog jutra, a od gornice je imao 172 vedra i to računajući vedro po 16 pinta (polića). Od prihoda za prijelaz preko rijeke i maltarine spomenuti kaštel imao je malo pomoći i koristi zbog pustošenja kraljevstva jer trgovci nisu imali sigurne ceste po kraljevini Slavoniji, a osobito u ovim krajevima, zbog straha pred Osmanlijama.¹⁵⁵

Kao ilustraciju stanja na prostoru istočne Podravine u isto vrijeme zanimljivo je prikazati kako se 1548. živjelo u đurđevčkom kraju. U utvrdi kod grada Đurđevca kao u spiljama živjelo je 36 bjegunaca, odnosno inkvilina. Svi su zajedno imali pet volova, a nisu imali pluga, nego su morali orati i kopati zemlju motikama, i to u velikom strahu od vrlo čestih pljački i pustošenja turskih razbojničkih konjanika i pješaka. Tako su održavali i provodili svoj bijedni život. Nitko od tih stanovnika nije držao posjed ili kmetsko selište, niti je bilo tko od njih plaćao spomenutom gradu redovite novčane daće. Tko je imao svinje, od svake bilo velike ili male, plaćao je godišnje po jedan denar; nitko nije mogao vršiti podvoz jer ne posjeduje konje ni volove. Nisu morali ići na tlaku, osim ako ih za to nije zamolio službenik. Ponekad su išli na rad motikama i sjekirama. Zbog straha od Turaka nisu se usudili izlaziti iz utvrde ni radi svoga rada ni radi tlake za grad, nego su najprije konjanici i pješaci trebali pretražiti polje, a onda su izlazili pod dobrom stražom koja ih je čuvala pa su tako obavljali tlaku pod stražom i dobrom vojničkom zaštitom. Sučija Pavljanci ili Pavlanci (Zenthpal) pripadala je gradu Đurđevcu. U toj su sučiji sva sela potpuno uništili Turci pa kmetovi više nisu živjeli na selištu, nego su se raspršili. Mnogi od njih našli su se po raznim krajevima Ugarske, kao i Moravske, a drugi s nekim bjeguncima, njih 44, smjestili su se na malom otoku uz obalu rijeke Drave. Iskrčili su šumu i, kopajući motikama, zasijavali zemlju te tako dobivali hranu uz velik trud i znoj. Ljudi su u pastirskim kolibama živjeli i na otoku Pod te ispod njega na obali Drave u mjestu Kochyeze. Trgovište Prodawycz potpuno su popalili

¹⁵⁵ Kaptolski arhiv Zagreb, Acta loci credibilis, series I, Litt. P, br. 504; prijepis u Arhiv HAZU, Lopašićeva zbirka; prijevod M. Pandžića priredio J. Adamček u: Opis gospodarskog stanja vlastelinstva Đurđevca, Prodavića i Koprivnice 1548, Kaj, 6, Zagreb 1969., 25 - 27.

i opustošili Turci, a u njemu je postojala crkva, koja je bila utvrđena i ograđena. U njoj su živjeli ljudi, kako domaći tako i izbjeglice, njih 11, koji su bijedno živeći, pribavljali hranu kopajući zemlju motikama pod zaštitom vojnika, i to kad su konjanici i stražari pregledali okolicu.

Na malom otoku nazvanom Nart i uz njega na obali Drave u sučiji Struga živjelo je 20 vrlo bijednih ljudi, od kojih su neki bili kmetovi na području koje pripada gradu Đurđevcu, a drugi su došli s raznih strana kao bjegunci. Niti kmetovi, niti inkvilini nisu plaćali daću jer nisu posjedovali selišne zemlje, niti ih obrađivali, nego su za novac iznajmljivali oranice s područja grada Brezovice. Za zemlju koju su obrađivali nisu plaćali redovitu daću, ali su ih nekad primoravali na tlaku za grad Đurđevac. Svi zajedno imali su osam plugova i vrlo malo sitne stoke.¹⁵⁶

Luka Sekelj, zapovjednik utvrda Koprivnice, Prodavića i Đurđevca, 6. kolovoza 1552. godine pisao je da su Turci spalili utvrđicu Gorbonok (između Đurđevca i Virovitice) te opsjedali Prodavić, "odakle, kao što je iz Đurđevca, veći dio bijednih žitelja pobježe preko Drave. Zbog toga je Koprivničancima i Varaždincima prevladao tolik strah; da ne bi (kod kuće) ostala ni petina njih ako mi ne bi bili ovdje. Odlučili smo braniti grad i utvrdi Koprivnicu ako na njihovu obranu budemo mogli nagovoriti haramije i druge neplaćene ljude, koje smo uzeli pod uvjetom da im dajemo plaću..."¹⁵⁷

Najintenzivnije pustošenje toga dijela Podravine izvršeno je 50-ih godina 16. stoljeća. Na puste koprivničko-đurđevačke posjede doseljavali su se i u drugoj polovici 16. stoljeća novi stanovnici. Hrvatski je sabor tada tvrdio da koprivnički kapetani raspolažu s mnogo kmetova, iako je Stjepan Patačić u svom izvješću Ugarskoj komori 22. travnja 1614. godine smatrao da je Koprivnica više vojna tvrđava nego grad. Građani su u njoj držali samo dvadesetak kuća.¹⁵⁸ Koprivnički građani su još k tome bili tijekom 16. stoljeća opterećeni plaćanjem desetine u godišnjem iznosu od 40 forinti.¹⁵⁹

Iz nekih naselja koprivničko-đurđevačkog vlastelinstva, primjerice Pavljanaca (blizu današnjeg Ferdinandovca), kmetovi su 40-ih godina 16. stoljeća raseljeni po raznim krajevima Ugarske i Moravske.¹⁶⁰ Postoje brojni podaci da su seljaci iz okolice Koprivnice naseljeni u južnom Gradišću, na sjeveru Gradišća na području Šopronske i Bratislavske županije te u istočnoj Štajerskoj, a najvjerojatnije i u Slovačkoj.¹⁶¹ U literaturi se ne navodi o okolici koje Koprivnice je riječ, premda postoji mišljenje da se radi o Koprivnici kod Požege.¹⁶²

Prije 1552. godine su u Koprivnici, između ostalih, bili naseljeni podložnici iz Štajerske kao dio vojne posade. Oni su u jesen 1552. godine pobjegli natrag u Štajersku.¹⁶³ U Koprivnici su 1554. godine bila popisana 192 vojnika (82 konjanika i 104 pješaka).¹⁶⁴ U izvještaju Ferdinandove komisije, koja je 1563. godine pregledavala granične utvrde, predloženo je da Koprivnici treba posada od 300 vojnika.¹⁶⁵

¹⁵⁶ M. Pandžić, J. Adamček, Opis gospodarskog stanja vlastelinstva Đurđevca, Prodavića i Koprivnice 1548, n. dj., str. 25 - 26.

¹⁵⁷ R. Horvat, Povijest grada Varaždina, Varaždin 1993., 83.

¹⁵⁸ HDA, Neoregistrata acta, 632/7; J. Adamček, Agrarni odnosi u Hrvatskoj od sredine XV do kraja XVII stoljeća, Zagreb 1980., 244, 402.

¹⁵⁹ Nadbiskupski arhiv u Zagrebu, Acta decimalia, br. 606.

¹⁶⁰ J. Adamček, Opis, n. dj., 25.

¹⁶¹ S. Pavičić, O govoru u Slavoniji do ratova s Turcima i velikih seoba u 16. i 17. stoljeću, Rad JAZU, 222, Zagreb 1920., 220; J. Breu, Die Kroatiensiedlung im Burgenland und in den anschliessenden Gebieten, Beč 1970, 16; J. Adamček, Iseljavanje Hrvata u austrijsko-ugarski granični prostor u 16. stoljeću, Povijest i kultura Gradišćanskih Hrvata, Zagreb 1995., 20; K. Kučerova, Hrvati u srednjoj Europi, Zagreb 1998., 65, 100, 104, 107, 180.

¹⁶² M. Lončarić, Kaj - jučer i danas (ogledi o dijalektologiji i hrvatskoj kajkavštini), Čakovec 1990., 149.

¹⁶³ V. Simoniti, Vojaška organizacija na Slovenskem v 16. stoletju, Ljubljana 1991., 102 - 104.

¹⁶⁴ E. Laszowski, Habsburški spomenici kraljevine Hrvatske, Dalmacije i Slavonije (dalje: HS), sv. 3, Zagreb 1917., 475 - 476

¹⁶⁵ M. Kruhek, Izgradnja obrambenog sustava slavonske granice u tijeku 16. stoljeća, Povijesni prilozi, sv. 11, Zagreb 1992., 29 - 30.

Godine 1577. u koprivničkoj je utvrdi bilo 530 vojnika.¹⁶⁶ Broj vojnika u Koprivnici je 1580. godine iznosio 441.¹⁶⁷

U kretanju stanovništva prema Koprivnici od sredine 16. stoljeća sudjelovali su i graditelji najčešće talijanskog podrijetla, koji su modernizirali koprivničku protuosmansku utvrdu. U Koprivnicu je 1549. godine došla carska komisija koju je predvodio jedan od najistaknutijih vojnih arhitekata toga vremena, Domenico De Lallo.¹⁶⁸ On je u svom izvještaju ostavio prvi potpuniji opis stanja i izgleda tadašnje koprivničke utvrde.¹⁶⁹ Izvještaj je zajedno s njime sastavio Adam Trautmansdorf. Primljeni izvještaj je vladar s popratnim pismom poslao zapovjedniku obrane u Slavoniji i Koprivnici, Luki Sekelju. Kralj Ferdinand je Sekelja 1554. godine imenovao kapetanom utvrda Koprivnice, Đurđevca i Prodavića (Virja).¹⁷⁰ Godine 1577. u Koprivnicu je došao graditelj Joseph Vintana.¹⁷¹ Graditelj Francesco Marmoro (Franz Marbl) je nekoliko godina do 1590. nadzirao poslove oko gradnje nove koprivničke utvrde. Iz iste je godine sačuvan njegov izvještaj o stanju utvrda Koprivnice i Križevaca, kojemu je priložio planove ovih utvrda.¹⁷² Na gradnji nove koprivničke utvrde radili su radnici sa susjednih vlastelinstava, što također spada u jedan oblik migracija.¹⁷³ Godine 1598. zapovjednik Slavonske vojne krajine Sigismund Herberstein tražio je kralja neka mu u Koprivnicu pošalje graditelja Aleksandra Pasqualinija iz Nizozemske, koji je dobro znao probleme nizinskih utvrda.¹⁷⁴

Mobilnostima izazvanima ratovima s Osmanlijama treba pribrojiti ustanovljavanje poštanske službe na prostoru Slavonske krajine.¹⁷⁵ Prema istraživanjima A. Hozjana, točnu godinu utemeljenja vojno-poštanskih postaja u Varaždinu i Koprivnici nije moguće utvrditi, ali se pouzdano zna da su varaždinska i koprivnička poštanska postaja postojale 1542. godine. One su djelovale od početka ožujka do kraja listopada, a svako proljeće su ih iznova ustrojavali. Koprivnička postaja je ponovno osnovana 1551. godine.¹⁷⁶

Pokušaj procjene broja stanovnika

Demografski razvoj srednjovjekovne Slavonije je slabo poznat. Poznati su neki opći tijekovi, a kao gotovo jedini komparativni materijal mogu nam poslužiti istraživanja S. Krivošića o Zagrebu (odnosno o zagrebačkim gradskim naseljima) i N. Budaka o Varaždinu.¹⁷⁷ U svojoj monografiji o gradovima

¹⁶⁶ R. Lopašić, *Spomenici hrvatske krajine* (dalje: SHKR), sv. 1, Zagreb 1884., 34 - 35.

¹⁶⁷ SHKR, 1, 101.

¹⁶⁸ Tako ga naziva M. Kruhek, u: *Krajiške utvrde i obrana Hrvatskog kraljevstva tijekom 16. stoljeća*, Zagreb 1995., ali i M. Ilijanić, u: *Prilog istraživanju renesansne pregradnje varaždinske tvrđe u 16. stoljeću*, *Godišnjak Gradskog muzeja Varaždin*, 1, Varaždin 1961., 33 - 44; ista, *Der Baumeister Dominico de Lallo und sein Kreis an der windischen Grenze*, *Festschrift Fritz Posch, Veröffentlichungen des Steiermärkischen Landesarchivs*, 12, Graz 1981, 369 - 379; N. Budak navodi ime ovog arhitekta kao Domenico del Aglio, n. dj., 112.

¹⁶⁹ R. Horvat, *Prilozi za povijest Podravine*, *Vjesnik kraljevskog Hrvatsko-Slavonsko-Dalmatinskog zemaljskog arhiva*, XV, sv. 1, Zagreb, 1913., 23 - 24.

¹⁷⁰ HS, sv. 2, 482.

¹⁷¹ M. Kruhek, *Povijest izgradnje koprivničke utvrde, Koprivnica - grad i spomenici*, Koprivnica 1986., 200 - 201.

¹⁷² Isto, 201.

¹⁷³ F. Šišić, *Hrvatski saborski spisi*, sv. 4, Zagreb 1917., 297.

¹⁷⁴ M. Kruhek, *Povijest izgradnje koprivničke utvrde*, n. dj., 202 - 203.

¹⁷⁵ A. Hozjan, *Die ersten steirischen Kundshafter und Postbeförderer*, *Mitteilungen des Steiermärkischen Landesarchiv*, sv. 48, Graz 1997., str. 240 - 241.

¹⁷⁶ A. Hozjan, *Postanak i razvoj poštanske ustanove i ostalih načina prijenosa obavijesti u SZ Hrvatskoj od 1500. - 1783.*, *Pošta sjeverozapadne Hrvatske*, Zagreb - Varaždin 2002., 34 - 35.

¹⁷⁷ S. Krivošić, *Zagreb i njegovo stanovništvo od najstarijih vremena do sredine XIX. stoljeća*, Zagreb 1981.; N. Budak, *Gradovi Varaždinske županije*, n. dj.

Varaždinske županije N. Budak je upozorio na rezultate istraživanja stanovništva Firenze, ali i na pisanje mađarske historiografije te pretpostavio da su demografske pojave u Slavoniji i Mađarskoj mogle biti slične. Isti se autor osvrnuo na rad S. Krivošića o stanovništvu Zagreba te je spomenuo da Krivošić procjenjuje prilično proizvoljno, ali s dosta vjerojatnosti. S. Krivošić je donio procjene da je broj stanovnika zagrebačkih gradskih naselja rastao prema kraju 15. stoljeća kada je počelo stagnirati, da bi tijekom sljedećeg stoljeća naglo padao. Procjenio je da je stanovništvo Gradeca 1368. godine, na temelju popisa 897 obveznika, dosegalo brojku od najviše 3500 ljudi.¹⁷⁸ N. Klaić je pretpostavila da je Koprivnica 1356. godine mogla imati oko 2000 stanovnika.¹⁷⁹ Gotovo je nemoguće reći jesu li te procjene točne i mogu li dati barem približnu sliku o odnosu stanovnika Zagreba i Koprivnice.

N. Budak je upozorio na istraživanja engleskog historičara J. C. Russela te na njegovu formulu za procjenjivanje stanovništva, koju je izradio na primjerima engleskih kasnosrednjovjekovnih gradova:¹⁸⁰

$$n_r = \frac{C (1 + (\sqrt{(r-1)/10}))}{r}$$

pri čemu je r relativna veličina grada u regiji, C broj stanovnika najvećega grada, a n_r traženi broj stanovnika.

Prema iznesenim podacima, Gradec je kao najveći grad u regiji imao, po procjeni S. Krivošića, oko 3500 stanovnika. Pretpostavimo li da je Koprivnica bila četvrti grad po veličini u regiji (iza Gradeca, Varaždina i Križevaca),¹⁸¹ tada iz J. C. Russela dobivamo vrijednost od oko 1400 stanovnika, što je znatno niži broj od pretpostavke N. Klaić za drugu polovicu 14. stoljeća.

S. Krivošić pretpostavlja da je jezgra današnjeg Zagreba oko 1400. godine mogla imati oko 4000 stanovnika, da bi se broj stanovnika oko 1450. godine popeo na gotovo 4500.¹⁸² Po tome bismo, uz primjenu formule J. C. Russela, mogli približno pretpostaviti broj stanovnika Koprivnice. On je oko 1400. godine iznosio približno 1600, a oko 1450. godine je Koprivnica vjerojatno imala oko 1800 stanovnika. Pri tome ne treba zaboraviti spomenuti mišljenje N. Klaić, po kojemu je Koprivnica bila spaljena 1446. godine,¹⁸³ kada je Ivan Hunjadi ratovao protiv Celjskih,¹⁸⁴ no V. Klaić, od kojega je N. Klaić preuzela podatke, izričito piše da je Ivan Hunjadi samo zauzeo Koprivnicu.¹⁸⁵ Zbog toga taj podatak neću uzeti kao važan za korigiranje procjene broja stanovnika Koprivnice sredinom 15. stoljeća.

N. Budak je pretpostavio da je 1520. godine Gradec imao oko 3000 stanovnika, a Varaždin oko 1700.¹⁸⁶ Ako ponovno primijenimo navedenu formulu, možemo pretpostaviti da je Varaždin imao oko 2000 stanovnika, što je nešto veći broj od navedene procjene. Koprivnica je početkom 16. stoljeća, prema uporabi Russelove formule, imala oko 1200 stanovnika. No, je li tu brojku moguće korigirati?

¹⁷⁸ N. Budak, n. dj., 156 - 159; S. Krivošić, n. dj., 55, 69, 123.

¹⁷⁹ N. Klaić, *Povijest Hrvata u razvijenom srednjem vijeku*, Zagreb 1976., 536.

¹⁸⁰ N. Budak, n. dj., 159 - 160.

¹⁸¹ Npr. jedan od kriterija za procjenu reda veličine mogu nam biti porezni popisi. Početkom 16. stoljeća zagrebački Gradec je imao više od 400 poreznih dimova, Varaždin je imao od 160 do 300 poreznih dimova, u Križevcima je obično popisivano od 130 do 170, a u Koprivnici oko 65 do 70 poreznih dimova. J. Adamček, I. Kampuš, *Popisi i obračuni poreza u Hrvatskoj u XV i XVI stoljeću*, Zagreb 1976.

¹⁸² V. Stipetić, *O istraživanju povijesti stanovništva u gradovima Hrvatske*, u: S. Krivošić, Zagreb, n. dj., 3, 4; S. Krivošić, n. dj., 69.

¹⁸³ N. Klaić, *Koprivnica u srednjem vijeku*, n. dj., str. 93.

¹⁸⁴ N. Klaić, *Zadnji knezi Celjski v deželah Sv. Krone*, Celje 1982., str.81, 96 - 97.

¹⁸⁵ V. Klaić, *Povijest Hrvata*, knj. 3, str. 252.

¹⁸⁶ N. Budak, n. dj., 160; do sličnih rezultata je došla i Lj. Perči, *Popis građana Varaždina iz 1520*, Radovi Zavoda za znanstveni rad Varaždin, 1, Varaždin 1986., 270. Ona procjenjuje broj stanovnika Varaždina 1520. godine između 1500 i 1800.

Smanjenje stanovnika je očito u vezi s kriznim razdobljima, a jedna od uočljivih kontinuiranih kriza je počela najvjerojatnije krajem 15. stoljeća, što je dijelom vidljivo po duljem izostanku studenata na bečkom sveučilištu između 1494. i 1550. godine.

Tome treba dodati pustošenja koje su Osmanlije izvršili 70-ih godina 15. stoljeća, što se vremenski podudara s velikim brojem pustih selišta na vlastelinstvima srednjovjekovne Slavonije.¹⁸⁷ Kako se razabire iz pisma kneza Stjepana II. Frankapana što ga je 18. srpnja 1474. godine pisao iz Modruša mletačkom kapetanu Fantinu Marcellu u Raspu, u osmanskoj vojsci je bilo do 8000 ljudi, koji su robili također oko Koprivnice i Varaždina sve do Ptuja i dalje. Kroničar Unrest navodi da je Slavonija nakon te provale ostala opustošena i “da se često po deset milja daleko nije vidjelo kuće ni čovjeka”.¹⁸⁸ Frankapanove i Unrestove podatke, a posebno brojeve, trebalo bi uzimati s potrebnom dozom opreza. Teško je reći je li Koprivnica bila pošteđena osmanskih provala koje opisuju, no izostanak studenata na sveučilištima upravo između 1469. i 1475. godine mogao bi upućivati na manju krizu, a možda je on posljedica osmanskih pustošenja.

Krajem 15. i početkom 16. stoljeća Koprivnica je mogla biti odredište naseljavanja prognanika iz Bosne, Hrvatske, Slavonije i ostalih istočnih prostora.¹⁸⁹ Mogli bismo pretpostaviti porast broja stanovnika useljavanjem, iako o tome poznata vrela šute.

Ako uzmemo vjerojatni pad broja stanovnika zbog osmanskih provala 70-ih godina i vjerojatni porast krajem 15. i početkom 16. stoljeća kao moguću posljedicu useljavanja prognanika, mogli bismo pretpostaviti da su do 20-ih godina 16. stoljeća ta dva procesa ipak djelovala na to da se broj stanovnika stvarno kretao oko 1200.

U nemirnim vremenima 16. stoljeća stanovništvo Koprivnice je tražilo sigurnost unutar gradskih bedema, napuštajući ugrožena predgrađa. Prema spomenutom opisu iz 1548. godine vidi se da je Koprivnica znatno depopulirala te proživljavala najdublju krizu. Tada je u gradu živjelo samo 116 obitelji (84 građana, 25 inkvilina i 7 kmetova).¹⁹⁰ Možemo nagrublje procijeniti da je tada u gradu Koprivnici živjelo nekoliko stotina civilnih stanovnika. Pretpostavimo li da su u jednoj obitelji u prosjeku živjele barem 3 osobe, onda je Koprivnica mogla imati oko 350 civilnih stanovnika. Pridodamo li ovoj procjeni spomenuti podatak prema kojem su u Koprivnici 1554. godine bila popisana 192 vojnika,¹⁹¹ možemo dobiti podatak o oko 500 stanovnika (civila i vojnika) sredinom 16. stoljeća. Tome bi u prilog mogla ići usporedba broja poraznih dimova za 1517. godinu kada su popisana 82 porezna dima i 1554. kada je Koprivnica imala 32 dima, dakle, dva i pol manje. Spomenimo da se već 1520. mogao vidjeti znak novog poremećaja koji je jasni pokazatelj demografske i gospodarske krize jer je za tri godine broj dimova smanjen na 79, od kojih su 4 pripadala siromasima, što bi najvjerojatnije značilo da su tada siromašni činili najmanje 5% ukupnog stanovništva grada.¹⁹² Ako prihvatimo brojku o otprilike 1200 stanovnika oko 1520., onda bi procjena o oko 500 stanovnika 1554. značila da Koprivnica ima dva i pol puta manje stanovnika, što bi odgovaralo smanjenju broja poreznih dimova.

Potpuno je jasno da je takav način procjene podložan kritici i teško održiv. Ipak, neka bude prvi pokušaj procjene i prilog rješavanju problema povijesne demografije srednjovjekovnih gradova.

¹⁸⁷ J. Adamček, *Agrarni odnosi*, n. dj., str. 55, 61.

¹⁸⁸ V. Klaić, *Povijest Hrvata*, 4, Zagreb 1988., str. 118 - 119.

¹⁸⁹ Usp. T. Raukar, *Hrvatsko srednjovjekovlje - prostor, ljudi, ideje*, Zagreb 1997., str. 411 - 415.

¹⁹⁰ M. Pandžić, J. Adamček, *Opis gospodarskog stanja*, n. dj., 26.

¹⁹¹ HS, sv. 3, 475 - 476.

¹⁹² J. Adamček, I. Kampuš, *Popisi i obračuni poreza*, n. dj., str. 95, 128, 161.

Osiromašivanje grada počelo je vjerojatno krajem 15. i početkom 16. stoljeća, očito zbog slabljenja trgovine na relaciji sjever - jug, kojemu su uzroci bili gospodarska kriza i upadi Osmanlija.¹⁹³ Buduća će istraživanja vjerojatno utvrditi kako je usmjeravanje slavonske trgovine prema austrijskim zemljama utjecalo na grad. Pretpostavljamo da je to usmjeravanje pomoglo Koprivnici u usporavanju i ublažavanju krize. U drugoj polovici 16. stoljeća se stanje u Koprivnici bitno izmijenilo. Kao pokazatelj stabilizacije od sredine 16. stoljeća, mogu se uzeti podaci iz kojih se vidi da se studenti iz Koprivnice na sveučilištima ponovno javljaju 50-ih i 60-ih godina 16. stoljeća.¹⁹⁴ Drugi pokazatelj stabilizacije (pa čak i rasta) istih godina je porast broja poreznih dimova između 1554. i 1573. sa 32 na 45, odnosno za gotovo 50%. Nakon 1573. Koprivnica je ponovno zapala u gospodarsku i demografsku krizu jer su 1574. Vlasi opustošili gotovo trećinu dimova, a 1576. su svi dimovi bili opustošeni od Osmanlija, da bi 1596. bila popisana samo 4 dima.¹⁹⁵ Zbog toga se povećava broj vojnika u koprivničkoj utvrdi, kako smo već utvrdili, od 1554. do 1577. sa 192 na 530, što je još jedan pokazatelj povećanja nesigurnosti nakon 1573. godine.

Kao čimbenik za demografsku povijest grada važno je, prema tome, istaknuti da se Koprivnica u drugoj polovici 16. st. pretvorila u važno vojno središte,¹⁹⁶ pa je broj vojnika i časnika, a ovi su zasigurno imali i obitelji, igrao tada najznačajniju ulogu u ukupnom broju stanovnika. Sigurni demografski i gospodarski pad broja civilnog stanovništva je djelomično ublažavala nazočnost vojske, čija je brojnost nadoknađivala demografske gubitke i vjerojatno utjecala na stabilizaciju ukupnog broja stanovnika.

Hrvatski je sabor tada tvrdio da koprivnički kapetani raspolažu s mnogo kmetova, iako je, kako smo spomenuli, Stjepan Patačić u svom izvješću Ugarskoj komori 22. travnja 1614. godine naveo da je Koprivnica više vojna tvrđava nego grad. Građani su u njoj držali samo dvadesetak kuća.¹⁹⁷

Građana (civila) nije bilo više od 80-ak ako pretpostavimo da su u jednoj kući živjele do četiri osobe. Nije poznat ukupan broj kuća u utvrdi pa je vrlo teško donositi procjene broja stanovnika. Kao pomoć za procjenu broja stanovnika utvrde može nam poslužiti podatak o vojnoj posadi. Primjerice, 1630. godine u koprivničkoj je utvrdi bilo 173 njemačkih vojnika te još 8 pripadnika topništva, 100 husara i 75 haramija.¹⁹⁸ Zbrojimo li osamdesetak civilnih stanovnika sa 356 vojnika, dobivamo podatak od najmanje 400 do 450 stanovnika koprivničke utvrde. Pretpostavimo li da su popisani vojnici vjerojatno mogli imati obitelji u utvrdi, te da su neke vojne obitelji imale djecu koja su živjela s njima, procijenjeni broj stanovnika mogli bismo dodatno povećati. Takvim postupkom možemo pretpostaviti da je početkom 17. stoljeća u Koprivnici moglo živjeti oko 600 stanovnika.

Njemački geograf F. Auerbach je još 1913. godine uočio da u prostoru postoji određena zavisnost između veličine i broja gradova, odnosno da postoji tendencija nastavka pravilnog reda veličine gradova u prostoru. Ta su zapažanja kasnije razradili mnogi autori, među kojima su Zipf, Stewart, Singer, Berry itd., koji su međuzavisnost teoretski formulirali kao pravilo reda veličine. Prema pravilu reda veličine, može se očekivati da će jedan grad u nizu gradova neke zemlje ili regije, poredanih po veličini, imati onoliko stanovnika koliko ima najveći grad, podijeljen s rednim brojem toga grada u nizu

¹⁹³ N. Budak, Društveni i privredni razvoj Križevaca, n. dj., str. 43.

¹⁹⁴ Die Matrikel der Universität Wien, III. (1518-1579.), Wien 1971.

¹⁹⁵ J. Adamček, I. Kampuš, Popisi i obračuni poreza, n. dj., str. 161, 257, 274, 276, 287, 534.

¹⁹⁶ Usp. Zbornik Die K. K. Militärgrenze, Beiträge zu ihrer Geschichte, Wien 1973; Vojna krajina (povijesni pregled - historiografija - rasprave), Zagreb 1984.; F. Močanin, Društveni razvoj u Vojnoj krajini, u: Društveni razvoj u Hrvatskoj od 16. do početka 20. stoljeća, Zagreb 1981., str. 84 - 88.

¹⁹⁷ HDA, Neoregistrata acta, 632/7; J. Adamček, Agrarni odnosi, n. dj., str. 244, 402.

¹⁹⁸ Steiermärkischen Landesarchiv (Štajerski zemaljski arhiv), Graz, Militaria, Sch. 162.

gradova.¹⁹⁹ Ako bismo pravilo reda veličine primijenili na kasnosrednjovjekovnu Koprivnicu, onda bi procijenjeni broj stanovnika bio znatno niži od prije iznesenih pretpostavki, što samo pokazuje koliko je navedena procjena podložna kritici i teško održiva u budućim istraživanjima.

Na kraju navodimo nekoliko riječi o odnosu veličine gradske urbane površine i broja stanovnika. Još je Stjepan Krivošić utvrdio vjerojatnost korelacije veličine urbane površine i ukupnog broja stanovnika nekog naselja za hrvatski prostor. Prema njegovim proračunima, u kasnom srednjem vijeku je na jednom hektaru živjelo približno 170 stanovnika u Zadru, Poreču 370, a Splitu i Trogiru 600 stanovnika. U sjevernom dijelu Europe je na jednom hektaru živjelo između 100 stanovnika u Berlinu i 278 u Stralsundu.²⁰⁰ Bruno Milić navodi podatak da je srednjovjekovna Koprivnica imala površinu od 7,58 ha.²⁰¹ Kod Milićeva određivanja srednjovjekovne površine treba biti oprezan. Vjerojatno će buduća istraživanja to podvrgnuti kritici i približiti se točnijoj procjeni srednjovjekovne površine. Ako bi prihvatili 7,58 ha kako to pretpostavlja B. Milić, našli bi se u problemu koliko je stanovnika moglo živjeti na tolikom prostoru u Koprivnici. Uzmemo li u obzir spomenute pokazatelje za sjeverniji dio Europe, gdje je razvoj grada bio sličniji slavonskom od mediteranskoga, onda bi na jednom hektaru moglo živjeti između 100 i 280 stanovnika. Na površini kasnosrednjovjekovne Koprivnice, po tome, teoretski bi moglo živjeti između 750 i 2100 stanovnika, što se poklapa s iznesenim pretpostavkama o kretanju broja stanovnika Koprivnice od 14. do 16. stoljeća.

Zaključak

Kao rezultat istraživanja o stanovništvu Koprivnice možemo zaključiti da su njezini stanovnici bili uglavnom slavenskog podrijetla, a najčešće su odlazili iz grada kao studenti te u crkvene službe. Stanovnici su se iseljavali. Za to su postojali gospodarski razlozi ili zapošljavanje u svjetovnoj javnoj službi izvan Koprivnice. Mobilnost Koprivničanaca bila je ograničena na dio zapadne Slavonije, Ugarsku, južnu Francusku, austrijski prostor i Poljsku. Zanimljivo je da se Koprivničanci do početka 16. stoljeća sele najčešće u veće gradske centre, a od početka 16. stoljeća u sigurnije gradove.

U Koprivnicu su se, osim pučanstva iz Križevačke županije, doseljavali stanovnici iz njemačkog i austrijskog prostora, a napose su vidljive imigracije iz Kranjske i Štajerske. Razlozi useljavanja bili su: crkvena služba, gospodarski razlozi i svjetovna javna služba.

Pokušali smo procijeniti broj stanovnika iz čega se vidi da ih je u drugoj polovici 14. stoljeća bilo oko 1400. Broj stanovnika je najvjerojatnije rastao do otprilike sredine 15. stoljeća kada je u Koprivnici živjelo njih oko 1800. Uslijedilo je razdoblje kada je tekao kontinuirani pad stanovnika, koji je svoju donju točku postigao u drugoj polovici 16. stoljeća i početkom 17. stoljeća. Pad ukupnog broja stanovnika počeo je prije provala Osmanlija i očito je Koprivnica ušla u krizno razdoblje neovisno o neposrednim osmanskim pustošenjima i osvajanjima u bližoj okolini. Nadam se da će buduća istraživanja dopuniti rezultate ovog teksta.

¹⁹⁹ M. Vresk, *Osnove urbane geografije*, Zagreb 1990., str. 206.

²⁰⁰ S. Krivošić, *Stanovništvo Dubrovnika i demografske promjene u prošlosti*, Dubrovnik 1990., str. 26 - 28.

²⁰¹ B. Milić, *Razvoj grada kroz stoljeća*, Knj. 2 - srednji vijek, Zagreb 1995., str. 155.

Prilozi

Tablica 1: Iseljavanje stanovništva Koprivnice po mjestima i godinama
(Napomena: postoji mogućnost da nisu svi iz podravske Koprivnice)

Ime mjesta	Razlozi iseljavanja	Godine iseljavanja	Broj iseljenih Koprivničanaca
Čazma	Crkvena služba	1324. - 1334., 1345.	1
Varaždin	Gospodarski razlozi	1588., 1598., 1599.	5
Oštrc	Crkvena služba	1403.	1
Tuhelj	Crkvena služba	1403.	1
Zagreb	Gospodarski razlozi	1322. - 1324., 1331., 1344.	2
	Crkvena služba	1359., 1362., 1375., 1383.	6
	Javna služba	1422. - 1439., 1443., 1451.	2
	Ostalo	1457., 1474. - 1478., 1493. 1560. - 1564., 1588. - 1596., 1599., 1600.	8 ukupno 18
Samobor	Nepoznat razlog	1564.	1
Đurđevac	Crkvena služba	1510.	1
Sv. Lovro "in Hay" (Kaločka nadbiskupija)	Crkvena služba	1332.	1
Avignon	Crkvena služba	1331., 1332., 1338.	2
Čanad	Crkvena služba	1345. - 1350., 1567. - 1569.	2
Ostrogon	Crkvena služba	1345.	1
Zalavar	Crkvena služba	1429.	1
Pečuh	Crkvena služba	1505., 1508., 1510.	1
Rim	Crkvena služba	1429.	1
Stolni Biograd	Crkvena služba	1508.	1
Padova	Student	1480., 1506.	2
Szomlothely	Vojna služba	1592. - 1594.	2
	Crkvena služba	1571. - 1579.	1
Spiška	Javna služba	1599., 1600. - 1602., 1670. - 1608.	1
Bologna	Crkvena služba	1561., 1562., 1600.	4
Nitra	Crkvena služba	1600.	2
Beč	Student	1401., 1413.	41
	Sveučilišni profesor	1416., 1421., 1427., 1428., - javna služba 1429., 1431., 1437., 1442.	1
	Nepoznat razlog	1444., 1447., 1448., 1454., 1455., 1457., 1466., 1468., 1469., 1475., 1476., 1468., 1486., 1488., 1489., 1490., 1494., 1545., 1550., 1553. - 1557., 1563., 1569.	1
Graz	Student	1596.	1
Krakov	Student	1523.	1

Ime mjesta	Razlozi iseljavanja	Godine iseljavanja	Broj iseljenih Koprivničanaca
Konstanza	Nepoznat razlog	1417.	1
Komárom	Nepoznati razlog	1581.	1
Ukupno iseljenika			93

Tablica 2: Razlozi iseljavanja koprivničkog stanovništva po mjestima

Razlozi iseljavanja	Mjesto	Broj
Crkvena služba	Čazma, Oštrc, Tuhelj, Zagreb, Sv. Lovro "in Hay", Avignon, Čanad, Ostrogon, Zalavar, Pečuh, Rim, Đurđevac, Stolni Biograd, Bologna, Nitra	26
Javna služba	Zagreb, Beč	3
Gospodarski razlozi	Varaždin, Zagreb	7
Studenti	Beč, Graz, Krakov, Padova	45
Nepoznati razlozi	Zagreb, Samobor, Beč, Konstanza, Komárom	12
Ukupno		93

Tablica 3: Useljavanje stanovništva u Koprivnicu po mjestima i godinama

Ime mjesta	Razlozi useljavanja	Godina useljavanja	Broj useljenika
Gragena kod Križevaca	Crkvena služba	1417.	1
Dubrava	Nepoznato	1455.	1
Salzburg	Gospodarski razlog	1450.	1
Čanad	Crkvena služba	1423.	1
Njemačka	Javna služba	1411.	1
Štajerska	Nepoznato	1308., 1312., 1313., 1315., 1544., 1545.	2 bez vojnika u 16. stoljeću)
Kranjska	Nepoznato	1427.	1
Tulmin	Gospodarski razlog	1602., 1608.	2
Hvar	Crkvena služba	1603.	1
Ugarska	Nepoznato	1455.	1
Francuska (?)	Javna služba	1417., 1446.	2
Ukupno imigranata			14

Tablica 4: Razlozi useljavanja stanovništva u Koprivnicu

Razlozi useljavanja	Mjesto	Broj
Crkvena služba	Gragena kod Križevaca, Čanad, Hvar	3
Gospodarski razlozi	Salzburg, Tulmin (Mlet. Republika)	3
Javna služba	Njemačka, Francuska (?)	3
Nepoznato	Dubrava, Štajerska, Kranjska, Ugarska	5
Ukupno		14

Tablica 5: Pokušaj procjene broja stanovnika Koprivnice i obližnjih gradova (od druge polovice 14. do početka 17. stoljeća)

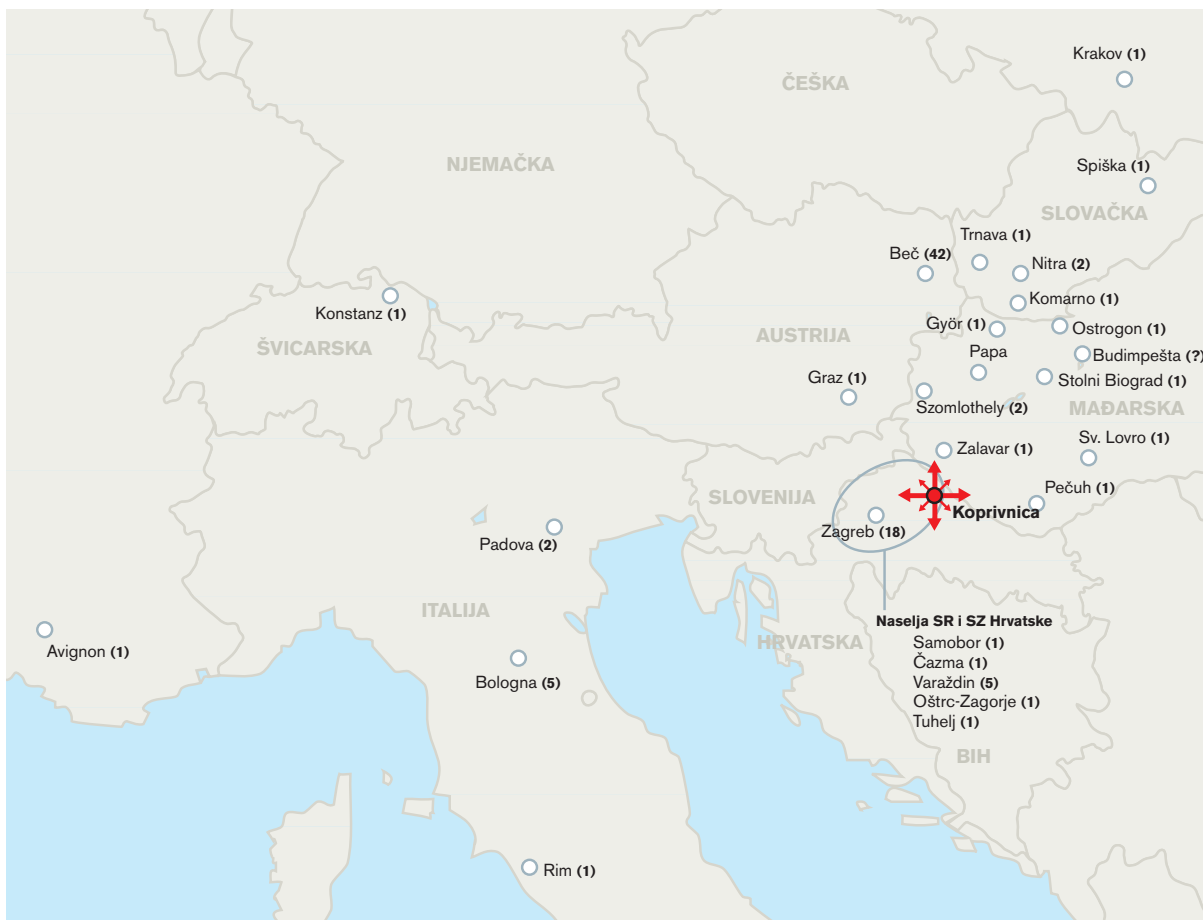
Grad	Druga pol. 14. st.	Oko 1400.	Oko 1450.	Oko 1520.	Oko 1550.	Početak 17. st.
Koprivnica	1400	1600	1800	1200	500	600
Gornji i Donji Križevci	1700	1900	2200	1500	400	500
Varaždin	2300	2600	3000	2000	1800	2000
Zagreb i Gradec	3500	4000	4500	3000	2800	3200

Tablica 6: Kretanje broja dimova u Koprivnici kao pokazatelj depopulacije i osiromašenja

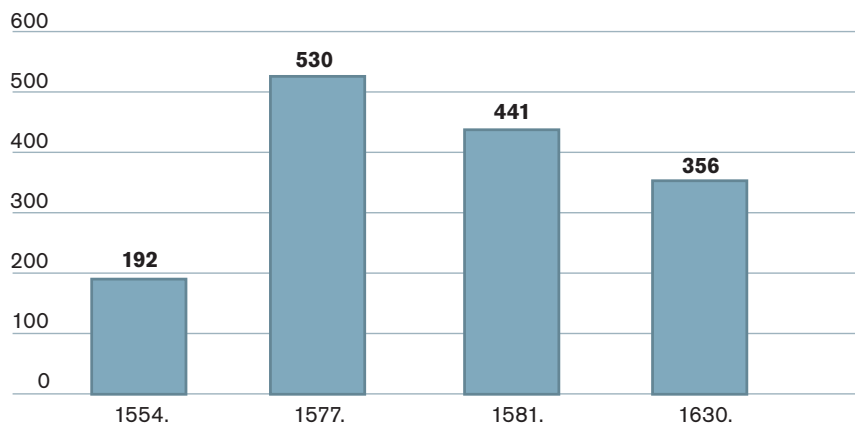
Godina	Koprivnica	Župnik	Franjevci	Ukupno
1507.	67	10	8	85
1513.	68	12	5	85
1517.	65	11	6	82
1520.	64 + 4 siromaha	10	5	79
1554.	32	-	-	32
1573.	45	-	-	45
1574.	40 (Vlasi su opustošili 12 dimova)	-	-	40
1576.	40 (sve opustošili Osmanlije)	-	-	40
1596.	4	-	-	4

Tablica 7: Kretanje broja vojnika u Koprivnici

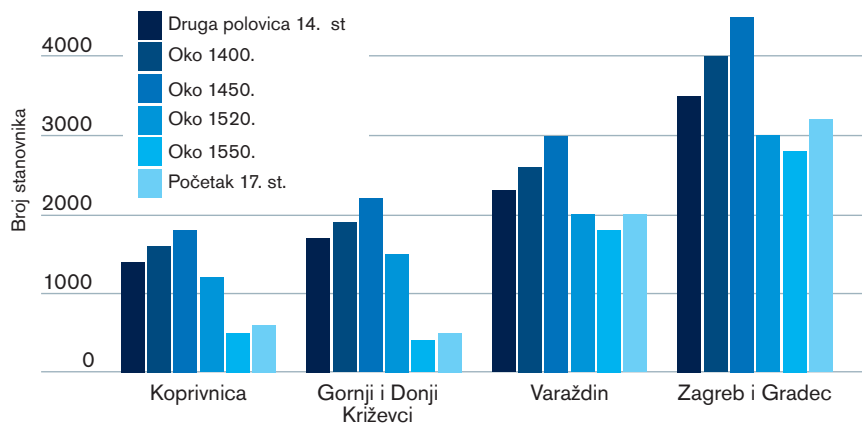
Godina	Broj vojnika
1554.	192
1577.	530
1581.	441
1630.	356

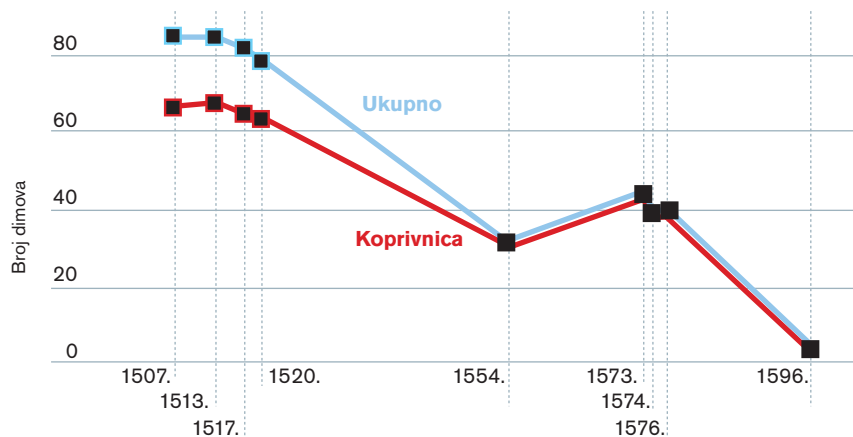
Karta 1: Prostorni raspored emigracije Koprivničanaca do kraja 16. stoljeća

Grafikon 1: Kretanje broja vojnika u Koprivnici

Grafikon 2: Pokušaj procjene broja stanovnika Koprivnice i obližnjih gradova (od druge polovice 14. stoljeća do početka 17. stoljeća)

Grafikon 3: Kretanje broja dimova kao pokazatelj depopulacije i osiromašenja

Summary

According to provided records, we can establish that by 17th century Koprivnica already had relatively numerous communications, not only with surrounding urban settlements, but with more distant regions. Up to now, this topic has been rarely researched. This is why this text here is only a small contribution and an insight into the subject of research.

The research covers settlement to Koprivnica area, local students studying at various European universities, migrations due to anti-Ottoman wars and fears from the Ottomans. Additionally, it covers pilgrimage of local inhabitants, but also the other pilgrims visiting Koprivnica and its greater area as well.

I also tried to estimate the number of inhabitants of that time, coming to conclusion that most likely population had been growing until the mid-fifteenth century; after that, population was on a continuous decline, reaching its lowest point by the end of sixteenth and in early seventeenth century.

This indicates that Koprivnica was faced with its long, major economic and social crisis as early as mid-fifteenth century. This means the immediate cause, after all, was not direct attacks by the Ottomans.

Being on the borderline between two great empires - the Hapsburg and the Ottoman - Koprivnica was, in later war activities, both experiencing drawbacks but also the advantages of this position and overall situation. Economic and social life of Koprivnica inhabitants not only suffered, but in a way flourished. All data indicate that a relatively great mobility of people existed, especially late Middle Ages urban and clerical population in Koprivnica.

However, we can discuss sixteenth century population of Koprivnica only in terms of currently existing facts and historic comprehension.

Neobjavljeni izvori

Arhiv Franjevačke provincije Sv. Ćirila i Metoda Zagreb, Arhiv samostana Koprivnica.

Arhiv Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti (HAZU), Zagreb, Lopašićeva zbirka.

Arhiv HAZU, Zagreb, Documenta.

Hrvatski državni arhiv, Zagreb, Grad Koprivnica.

Hrvatski državni arhiv, Zagreb, Neoregistrata acta.

Kaptolski arhiv, Zagreb, Acta loci credibilis.

Magyar Országos Levéltár, (Mađarski državni arhiv) Budimpešta, A 57, Libri regi.

Magyar Országos Levéltár, Budimpešta, Diplomatikai Levéltár (DL).

Nadbiskupski arhiv, Zagreb, Acta decimalia.

Steiermärkischen Landesarchiv (Štajerski zemaljski arhiv), Graz, Militaria.

Objavljeni izvori

Acsay, Ferencz - A győri kath. Főgimnázium története 1626-1900, Győr 1901.

Adamček, Josip - Opis gospodarskog stanja vlastelinstva Đurđevca, Prodavića i Koprivnice 1548, Kaj, 6, Zagreb 1969.

Adamček, Josip, Kampuš, Ivan - Popisi i obračuni poreza u Hrvatskoj u XV i XVI stoljeću, Zagreb 1976.

Andrić, Stanko - Čudesa Svetog Ivana Kapistrana, Slavonski Brod - Osijek 1999.

Andritsch, Johann - Studenten und Lehrer aus Ungarn und Siebenbürgen an der Universität Graz (1586-1782), Graz 1965.

Androić, Mirko - Neobjavljene isprave grada Varaždina (1390. - 1521.), Arhivski vjesnik, 1, Zagreb 1958.

Annali del Collegio Ungaro-Ilirico di Bologna 1553 - 1764, Bologna 1988.

Barbarić, Josip, Kolander, Ivan, Wissert, Adolf - Zapisnici poglavarstva slobodnog i kraljevskog grada Varaždina (ZPV), knj. 1, Varaždin 1990.

Barbarić, Josip, Kolanović Josip - Zapisnici poglavarstva slobodnog i kraljevskog grada Varaždina, knj. 3 - 5, Varaždin 1992 - 1994.

Buturac, Josip - Popis župa Zagrebačke biskupije 1334. i 1501. godine, Starine, 59, Zagreb 1984.

- Črnčić, Ivan** - Nekoliko južnih Sloviena zapisanih od 1478 do 1520 godine u bratovštinu sv. Duha u Rimu, Starine, knj. 15, Zagreb 1883.
- Dávid Zoltán** - Az 1598. évi házösszeírás, Budapest 2001.
- Die Matrikeln der Universität Graz, bearbeitet von Johann Andritsch, sv. 1, (1586-1630.), Graz 1977.
- Die Matrikel der Universität Wien, sv. I. (1377-1450.), Wien 1956; sv. II. (1451-1517.), Wien 1967; sv. III. (1518-1579.), Wien 1971.
- Eckhardt, Sándor** - Magyar levelek a XVI. század első feléből, Magyar nyelv, god. 52, br. 2, Budapest 1955.
- Engel, Pál** - Magyarország a középkor végén, PC-CD-Rom, Budapest (Budimpešta) 2001.
- Fancev, Franjo** - Tragovima hrvatske kajkavske poezije 16 vijeka - Hrvatski đaci gradačkog sveučilišta god. 1586 - 1829, Ljetopis JAZU, knj. 48, Zagreb 1936.
- Fallenbüchl, Zoltán** - Illami (királyi és császári) tisztségviselők a 17. századi Magyarországon, Budapest 2002.
- Höfer, Rudolf Karl** - Die landesfürstliche Visitation der Pfarren und Klöster in der Steiermark in den Jahren 1544/1545, Graz 1992.
- Horvat, Rudolf** - Koprivničke listine za XVI stoljeće, Vjesnik zemaljskog arhiva, knj. XVI, Zagreb 1914.
- Horvat, Rudolf** - Prilozi za povijest Podravine, Vjesnik kraljevskog Hrvatsko-Slavonsko-Dalmatinskog zemaljskog arhiva, XV, sv. 1, Zagreb, 1913.
- Ivančan, Ljudevit** - Podatci o zagrebačkim kanonicima od godine 1193. do 1924., rukopis u Kaptolskom arhivu u Zagrebu.
- Jelić, Luka** - Acta Hieronymiana, Vjesnik zemaljskog arhiva, sv. 4, Zagreb 1902.
- Jembrih, Alojz** - Studenti iz sjeverne Hrvatske na bečkom sveučilištu u XIV. i XV. stoljeću, Podravski zbornik, sv. 6, Koprivnica 1980.
- Kemény, Lajos** - A bortermelés történetéhez, Történelmi tár, Budapest 1895.
- Kenyeres, István (ur.)** - XVI. századi uradalmi utasítások, Utasítások a kamarai uradalmak prefektusai, udvarbírái és ellenőrei részére, knj. II., Fons Könyvek, knj. II, Budapest 2002.
- Királyi könyvek, knj. 1 - 9. (1527. - 1647), PC CD Rom, Budapest 2001.
- Laszowski, Emilije** - Habsburški spomenici kraljevine Hrvatske, Dalmacije i Slavonije (HS), sv. 3, Zagreb 1917.
- Laszowski, Emilije** - Podatci o Koprivnici u srednjem vijeku, Vjestnik kr. Hrvatsko-Slavonsko-Dalmatinskog zemaljskog arhiva, sv. II, Zagreb 1900.
- Laszowski, Emilije** - Povijesni spomenici plem. općine Turopolje, knj. II, Zagreb 1905.
- Liber Confraternitatis Sancti Spiritus de Urbe, Monumenta Vaticana historiam regnum Hungariae illustrantia, knj. 5, Budapest 2000.
- Lopašić, Radoslav** - Spomenici hrvatske krajine (SHKR), sv. 1, Zagreb 1884.
- Lukinović, Andrija** - "Ludbreško čudo" u prvih stotinu godina postojanja, Tkalčić, I, Zagreb 1997.
- Lukinović, Andrija** - Povijesni spomenici Zagrebačke biskupije (PSZB), knj. 5, Zagreb 1992.
- Matricula et Acta Alumnorum Collegii Germanici et Hungarici ex Regno Hungariae oriundorum, (ed. A. Veress), Budapest 1917.
- Matricula et Acta Hungarorum in Universitate Patavina, (ed. A. Veress), Budapest 1915.
- Matricula et Acta Hungarorum in Universitatibus Italiae Studentium 1221-1864., (ed. A. Veress) Budapest 1941.
- Monumenta Ecclesiastica Tempora Innovatae in Hugaria Religionis Illustrantia, (V. Bunyitay, R. Rapaics, I. Karácsonyi), knj. 1-2, 4-5, Budimpešta 1904, 1909, 1912.
- Monumenta Hungariae Judaica, knj. VIII. (1264-1760), prired. Alexander Scheiber, Budapest 1965.

Monumenta Historica Universitatis Carolo-Ferdinandee Pragensis, knj. 1, sv. 1-2, Prag 1830-1832.

Perći, Ljerka - Popis građana Varaždina iz 1520, Radovi Zavoda za znanstveni rad Varaždin, 1, Varaždin 1986.

Quellen zur Geschichtlichen Landeskunde der Steiermark, VI. Band, Regesten des Herzogtums Steiermark, Erster Band 1308-1319, 1. Lieferung, bearbeitet von Annelies Redik, Graz 1977.

Rattkay, Juraj - Spomen na kraljeve i banove, Zagreb 2001.

Smičiklas, Tade - Codex diplomaticus regni Croatiae, dalmatiae et Slavoniae (CD), Zagreb.

Stipišić, Jakov, **Šamsalović**, Miljenko - Isprave u Arhivu Jugoslavenske akademije (Regesta), Od godine 1438. do smrti kralja Matije Korvina, Zbornik Historijskog instituta Jugoslavenske akademije, vol. 3, 563-643; isti, Od smrti kralja Matije Korvina do smrti kralja Vladislava II., Zbornik Historijskog instituta Jugoslavenske akademije, vol. 4, 465 - 554; isti, Od smrti kralja Vladislava II. do 1526. godine, Zbornik Historijskog instituta Jugoslavenske akademije, vol. 5.

Szilágyi, Sándor - Szamosközy István történeti maradványai (1566-1603.), knj. 2 (1598-1599.), Budapest 1876.

Šišić, Ferdo - Hrvati na bečkom sveučilištu od god. 1453-1630, Vjesnik kr. zemaljskog hrvatsko-slavonsko-dalmatinskog arkiva, V, Zagreb 1903.

Šišić, Ferdo - Hrvatski saborski spisi, sv. 4, Zagreb 1917.

Tanodi, Zlatko - Poviestni spomenici slobodnog kraljevskoga grada Varaždina - Monumenta historica liberae regiae civitatis Varasdini (MCV), knj. 1-2, Varaždin 1942-1944.

Theiner, A. - Vetera monumenta historica Hungariam sacram illustrantia, Romae 1859.

Tkalčić, Ivan Krstitelj - Povijesni spomenici grada Zagreba - Monumenta historica civitatis Zagrabiae (MCZ), Zagreb 1889.-.

Varga, Endre - Úriszék XVI-XVII. szádi perszövegek, Budapest 1958.

Veress, Endre - Basta György hadvezér levelezése és iratai (1597-1607.), Budapest 1913.

Veress, Endre - Fraknoi, Vilhelmi - Monumenta Hungarorum in Polonia (1575-1668), vol. 1, Rationes curiae Stephani Báthory Regis Poloniae historiam Hungariae et Transylvaniae illustrantes, Budapest 1918.

Zágorhidi Czigány, Balázs - Szombathelyi urbáriumok és inventáriumok a 16. századból, Szombathely 2000.

Literatura

Adamček, Josip - Agrarni odnosi u Hrvatskoj od sredine XV do kraja XVII stoljeća, Zagreb 1980.

Adamček, Josip - Iseljavanje Hrvata u austrijsko-ugarski granični prostor u 16. stoljeću, Povijest i kultura Gradišćanskih Hrvata, Zagreb 1995.

Bočkaj, Ivan - Postanak Ludbrega i ludbreškog svetišta Krvi Isusove, Zavjet Hrvatskog sabora, Sveta zemlja, god. III., br. 1-2., Zagreb 1940.

Bojničić Kninski, Ivan - Hrvati na bečkom sveučilištu u XIV. i XV. vijeku, Vijenac, 23/XI, Zagreb 1879.

Breu, J. - Die Kroatiensiedlung im Burgenland und in den anschliessenden Gebieten, Beč 1970.

Budak, Neven - "Budući da smo htjeli u Zagrebu na brdu Gradecu sagraditi slobodni grad...", Zlatna Bula 1242-1992, Zagreb 1992.

Budak, Neven - Društveni i privredni razvoj Križevaca do sredine 19. stoljeća, u: Križevci, grad i okolica, Križevci 1993.

Budak, Neven - Gradovi Varaždinske županije u srednjem vijeku, Zagreb-Koprivnica 1994.

Čoralić, Lovorka - Put, putnici, putovanja, Ceste i putovi u srednjovjekovnim hrvatskim zemljama, Zagreb 1997.

- Ćošković, Pejo** - Grgur Koprivničanin, Hrvatski biografski leksikon, knj. 5, Zagreb 2002.
- Črnčić, Ivan** - Prilozi k raspravi: Imena Slovcjenin i Ilir u našem gostinju u Rimu poslije 1453, Starine, knj. 18, Zagreb 1886.
- Dadić, Žarko** - Egzaktne znanosti hrvatskog srednjovjekovlja, Zagreb 1991.
- Die K. K. Militärgrenze, Beiträge zu ihrer Geschichte, Wien 1973.
- Dočkal, Kamilo** - Kamengrad u svijetlu Streze, Zbornik Muzeja grada Koprivnice, sv. 1 (8), Koprivnica 1953.
- Dočkal, Kamilo** - Zagrebački kanonici - iz Koprivnice, rukopis, Zagreb 1954., Kaptolski arhiv Zagreb.
- Feletar, Dragutin** - Podravina, knj. I, Koprivnica 1988.
- Grgin, Borislav** - Počeci rasapa, Kralj Matijaš Korvin i srednjovjekovna Hrvatska, Zagreb 2002.
- Grmek, Mirko Dražen** - Hrvati i sveučilište u Padovi (Izveštaj o istraživanjima i bibliotekama u Padovi i Veneciji), Ljetopis JAZU za 1955. godinu, knj. 62, Zagreb 1957.
- Gulin, Ante** - Hrvatski srednjovjekovni kaptoli, Sjeverna i središnja Hrvatska, Zagreb 2001.
- Heller, Georg** - Comitatus Crisiensis, München 1978.
- Horvat, Rudolf** - Povijest grada Varaždina, Varaždin 1993.
- Horváth, Tibor Antal** - Szombathely a XV-XVIII. Században, Szombathely 1993.
- Hozjan, Andrej** - Die ersten steirischen Kundshafter und Postbeförderer, Mitteilungen des Steiermärkischen Landesarchiv, sv. 48, Graz 1997.
- Hozjan, Andrej** - Postanak i razvoj poštanske ustanove i ostalih načina prijcnosa obavijesti u SZ Hrvatskoj od 1500.-1783., Pošta sjeverozapadne Hrvatske, Zagreb-Varaždin 2002.
- Ilijanić, Mira** - Der Baumeister Dominico de Lallo und sein Kreis an der windischen Grenze, Festschrift Fritz Posch, Veröffentlichungen des Steiermarkischen Landesarchives, 12, Graz 1981.
- Ilijanić, Mira** - Prilog istraživanju renesansne pregradnje varaždinske tvrđe u 16. stoljeću, Godišnjak gradskog muzeja Varaždin, 1, Varaždin 1961.
- Ivančan, Ljudevit** - Čazmanski kaptol (1232.-1932.), Croatia sacra, 2, Zagreb 1932.
- Jelić, Luka** - Hrvatski zavod u Rimu, Vjesnik zemaljskog arhiva, sv. 4, Zagreb 1902.
- Karbić, Damir** - Marginalne grupe u hrvatskim srednjovjekovnim društvima od druge polovine XIII. do početka XVI. stoljeća (Postavljanje problema i pokušaji rješavanja), Historijski zbornik, 44, Zagreb 1991.
- Klaić, Nada** - Kako Koprivnica 1356. godine postaje slobodni kraljevski grad, Izdanja Hrvatskog arheološkog društva, 14, Zagreb 1990.
- Klaić, Nada** - Koprivnica u srednjem vijeku, Koprivnica 1987.
- Klaić, Nada** - Povijest Hrvata u razvijenom srednjem vijeku, Zagreb 1976.
- Klaić, Nada** - Zadnji knezi Celjski v deželah Sv. Krone, Celje 1982.
- Klaić, Vjekoslav** - Povijest Hrvata, knj. 1, 3, Zagreb 1988.
- Krivošić, Stjepan** - Stanovništvo Dubrovnika i demografske promjene u prošlosti, Dubrovnik 1990.
- Krivošić, Stjepan** - Zagreb i njegovo stanovništvo od najstarijih vremena do sredine XIX. stoljeća, Zagreb 1981.
- Kruhek, Milan** - Izgradnja obrambenog sustava slavonske granice u tijeku 16. stoljeća, Povijesni prilozi, sv. 11, Zagreb 1992.
- Kruhek, Milan** - Krajiške utvrde i obrana Hrvatskog kraljevstva tijekom 16. stoljeća, Zagreb 1995.

- Kruhek**, Milan - Povijest izgradnje koprivničke utvrde, Koprivnica - grad i spomenici, Koprivnica 1986.
- Kučerova**, K. - Hrvati u srednjoj Europi, Zagreb 1998.
- Lesny**, Jan - Studeni z krajów balkanskich na uniwersytecie krakowskim w latach 1413-1579, Balcanica Posnaniensia, IV, Poznan 1989.
- Lončarić**, Mijo - Kaj - jučer i danas (ogledi o dijalektologiji i hrvatskoj kajkavštini), Čakovec 1990.
- Lukinović**, Andrija - Zagreb - devetstoljetna biskupija, Zagreb 1995.
- Miklós**, Kázmér - Régi magyar családnevek szótára, XIV-XVII. Század, Budapest 1993.
- Milić**, Bruno - Razvoj grada kroz stoljeća, Knj. 2 - srednji vijek, Zagreb 1995.
- Močanin**, Fedor - Društveni razvoj u Vojnoj krajini, u: Društveni razvoj u Hrvatskoj od 16. do početka 20. stoljeća, Zagreb 1981.
- Pálffy**, Géza - A tizenhatodik század története, Budapest 2000.
- Pálffy**, Géza - The Origins and Development of the Border Defence System Against the Ottoman Empire in Hungary (Up to the Early Eighteenth Century), u: Ottomans, Hungarians and Habsburgs in Central Europe, Military Confines in the Era of Ottoman Conquest, ur. G. Dávid I P. Fodor, Leiden-Boston-Köln 2000, str. 3 - 69.
- Pálffy**, Géza - The Impact of the Ottoman Rule on Hungary, Hungarian Studies Review, Vol. XXVIII., br. 1-2., Toronto 2001.
- Pálffy**, Géza - Die Entstehung und Entwicklung der Türkenabwehr in Ungarn 1526-1699, u: Kaiser und König, Eine historische Reise: Österreich und Ungar 1526-1918. (Katalog), Wien 2001, 37 - 46.
- Pavičić**, Stjepan - O govoru u Slavoniji do ratova s Turcima i velikih seoba u 16. i 17. stoljeću, Rad JAZU, 222, Zagreb 1920.
- Pavleš**, Ranko - Koprivničko i đurđevačko vlastelinstvo, Koprivnica 2001.
- Petrić**, Hrvoje - Novigradska Podravina od ranog srednjeg vijeka do početka 20. stoljeća, u: Općina Novigrad Podravski - izabrane teme, Novigrad Podravski 2001.
- Petrić**, Hrvoje - Srednjovjekovni putevi u Podravini, Podravski zbornik, 18, Koprivnica 1992., str. 41 - 46.
- Petrić**, Hrvoje - Sveti Nikola zaštitnik Koprivnice, Hrvatska revija, god. III., br. 2., Zagreb 2003.
- Petrić**, Hrvoje - Prilog poznavanju srednjovjekovnih puteva u središnjoj Hrvatskoj, Radovi, Zavod za hrvatsku povijest, 26, Zagreb 1993.
- Planić-Lončarić** - Organizacija prostora grada Koprivnice do 19. stoljeća, Radovi Instituta za povijest umjetnosti, 8, Zagreb 1984.
- Raukar**, Tomislav - Hrvatsko srednjovjekovlje - prostor, ljudi, ideje, Zagreb 1997.
- Raukar**, Tomislav - Komunalna društva u Dalmaciji u XIV stoljeću, Historijski zbornik, 33 - 34, Zagreb 1980 - 1981.
- Simoniti**, Vasko - Vojaška organizacija na Slovenskem v 16. stoletju, Ljubljana 1991.
- Stipetić**, Vladimir - O istraživanju povijesti stanovništva u gradovima Hrvatske, U: S. Krivošić, Zagreb i njegovo stanovništvo od najstarijih vremena do sredine XIX. stoljeća, Zagreb 1981.
- Švab**, Mladen - Gisingovci (Güssing), Hrvatski biografski leksikon, 4, Zagreb 1998.
- Vojna krajina (povijesni pregled - historiografija - rasprave), Zagreb 1984.
- Von Zahn**, Joseph - Ortsnamenbuch der Steiermark im Mittelalter, Wien 1893.
- Vresk**, Milan - Osnove urbane geografije, Zagreb 1990.
- Wolter**, Hans, Papinstvo na vrhuncu svoje moći (1198-1216.), u: Hubert Jedin, Velika povijest crkve, III/II, Zagreb 1993.